

tissime pugnarent, Surena iterum per captivos quosdam e custodia dimissos ruinosem sparsit, ac si Parthorum Rex Orodes a pace facienda non abhorretet: & etiam ipse dextra protensa Crassum ad pacationem faciendam invitavit. Crassus vero nullam mutationis repentine causam videns omnia habebat suspecta: sed a militibus coactus ad colloquendum cum Surena descendit: & antequam in ejus conspectum veniret interfectus est *a*. Caput ejus & dextra ad Orodem missa ludibrio barbaris fuisse: imo aurum liquefactum ipsi in os infudisse dicuntur *b*, ut ita avaritiam ipsi exprobarent. Ex militibus Crassi plures se Parthis dederunt *c*: pauci fuga evadere conati ab Arabibus interfecti sunt. Poenas tamen perjurii & crudelitatis horum criminum auctores dederunt. Et ipse Surena non adeo post multum tempus a Rege præ invidia glorie, quam devictis Romanis retulerat, occisus est.

S. IV. Victo Crasso Parthico quidem tempore contenti fuerunt; neque transierunt Euphratem. Sed mox, cum neque Imperatorem, neque exercitum Romanum in Syria esse putarent, eam non magno exercitu invaserunt; & a Cassio facile repulsi sunt *d*. Verum majore numero reversi Antiochiam usque progressi sunt: cum neque justis copiis Romani eam pro-

Res a
Cassio
365a.

a Appian. n. 153. *b* Dio L. 40. p. m. 85.
c Horaz. Od. III. V. v. 5. *d* Joseph. de bell.
n. d. L. l. c. 6.

REIPUB. ROMAN. LIB. IX. 365
provinciam tenerent; & Syri Romanorum tædio ad Parthos inclinarent. At iterum eos Cassius fortiter propulsavit; infidiique locatis ducum eorum *Oscorem* interfecit. Atque ita Pacorus Orodis filius Syria excedere coactus fuit. Reliqua enim Parthis gesta libro sequente referemus. *AU. 702*
Num Bibulus quietam fere Syriam habuit, Parthos ad discordias domesticas occultis artibus incitans. *a*

CAPUT SEPTIMUM.

Bellum Gallicum Cesaris & Britannicum.

GAlli per longum satis tempus quieti fuisse videntur *b*, donec infana Cesaris ambitio & avaritia eum his gentibus bellum inferre coegit. Facile enim intelligimus, eum propterea ex omni provinciarum copia Gallias potissimum elegisse, quod eas distissimas esse probe sciret: atque iis direptis, tum immane æs alienum, quod contraxerat, dissolvere: tum novam sibi parare pecuniam posset, qua ad tyrannidem occupandam sibi viam sterteret. Et præterea idoneam materiam triumphorum hæc regio erat præbitura *c*. Cumque etiam Pompejus pro Cesare niteretur, facile, quod apperebat, obtinuit *d*. Et initio quidem solam accepit lege *Varinia* Cisalpinam *AU. 674*

Q 3 Gal-

a Dio L. præf. d. *b* Vid. Supr. L. VIII. c. 7.
c Suet. Jul. c. 22. *d* Plut. Cæsp. m. 714.

Galliam Illyricam adiecit. Quam legem licet Populus seivisset contra *legem Semproniam*, qua sancitum erat, „ Ut quotannis Senatus de provinciis consularibus pro arbitrio conlueret, tamen Senatus *Comatam* quoque, sive *Transalpinam* Galliam adiecit; ne, si ipse negasset, Populus & hanc daret a. Sic voto positus Cæsar in provinciam abiit. Et quæ ibi bella gessit, ex ipsius fere Cæsaris commentariis nobis referenda sunt. Quod si aut Germani, aut Galli eorum historiam nobis reliquissent, non dubito, quin causas justissimas bellandi Gallis ac Germanis fuisse inde appariturum fuerit. Nam vel ex ipsis *Cæsaris commentariis* satis liquebit, parum integra veritate eos fuisse compositos; ut jam olim de iis dixit, qui ipsum Cæsa rem novit, *Asinius Pollio b.* Et ex ipsis Romanarum rerum scriptoribus hæc patent: qui passim testantur; nummos & gloriam quaesivisse Cæsa rem: & qui id querit, de iustitia causæ multum sollicitus non est. Bellum autem in Gallia jam excitatum fuerat, quod per novem annos a Cæsa re gestum fuit, cum A. U. 695. *Helvetiarum* ingens multitudo relictis sedibus suis, (quod jam ante triennium agitaverant d.) & oppidis suis duodecim, vias quadringentis

a Suet. l. d. b Suet. ib. c. 56. V. I. G. Voss. *Art. Hist.* c. 12. de *Hist. Lat. l. 13.* Cluver. G. A. l. n. m. 32. Sigon. de *ant. jur. Prov. l. 6.* Dio L. XXXVII. p. m. 48. c Suet. Jul. c. 25. d *Cæs. de E. G. l. 2.*

gentis incensis a, partem Galliarum occupatura a Julio Cæsa re transiit Provinciam prohibita fuerat b: Et pars eorum Tigurini, quæ alio itinere in *Santonem* c proficisceretur, a Cæsa re dum *Aranim* d transiit, cæsa fuerat e: qui superflitas fedes suas repetere coegit, ne vacuas illas Germani occuparent. Alii repentinò Cæsar's fuis ita commoti pacem; sed frustra, postulata: & mox parte equitatus Cæsar's adventu ficere pergunt *Dumovigis* cuiusdam Eduo rum Principis præcipue amicitia fili; cùs jam tamen consilia mature a Cæsa re intellecta & dissipata sunt. Sed Helvetii f, qui jam equitatum Cæsar's vicerant, cum Cæsa re frumentariae prospecturus ab iis iter averteret, eum fugere rati & itinere converso insequi coeperunt. Verum diffideli & multiplici prælio victi in ditionem venerunt: saltem pars eorum, qui regerent urbem suas restitutas incoluerunt.

S. II. Inde Adunorum legati questi sunt, *Ras cum* a principibus quibusdam Arvernorum *Germanis gessit* quoniamque b, qui secum de potentatū contenderant, accitum esse *Ariovistum* *Al. 1095* (*Erenhest*, aut *Ernest* forte dictus fuit, quod *honoratum* vertere possis;) Germanorum Regem; partem eum Sequanorum occupasse; reliquis atque adeo omni Gallie minia i, nisi quid in Cæsa re Romanique auxiliis sit. Sed non addiderant,

Q. 4. fe

a *Plut. Cæs. p. m. 7. 6.* Flor. L. III. c. 10. b *Cæs. A. l. c. 8.* c *Xaintronge d La Saone. e l. 6. c. 12.* f *Ibid. c. 20. g Dio L. 38. p. m. 49. h Cæs. L. I. c. 31. i Vid. H. Junii *Batavian* p. m. 404.*

fe priores partem aliquam regionis ad-
 misse Germanis. Et videntur tantum rem-
 gratam Casari facere voluisse: cujus cupi-
 ditatem videbant a. His permotus Casar
 legatos ad Ariovistum mittit postulantes,
 ut loco utriusque colloquio delecto de
 summa Republica cum eo agere possent.
 Respondit Ariovistus, & fortiter, ut li-
 berum hominem & gentis suae principem
 decebat, *Si quid ipsi a Casare opus esset, &
 sese ad eum venturum fuisse: si quid ille a se
 velit, illum ad se venire oportere: mirum-
 que sibi videre, quid in sua Gallia, quam
 bello viderit, aut Casari, aut omnino popu-
 lo R. negotii esset e.* Inde etiam alii nunciis
 simile fere mandatum & responsum ferent-
 es ultra et retroque commearunt. Petitque
 porro ab Ariovisto Casar, ut sociio-
 rum obsides redderet; neve in eorum
 regionem ingrederetur; neve ex patria
 auxilia arcefferet: eaque omnia irritan-
 di tantum Ariovistum causa, quo iustio-
 rem belli rationem habere videretur d.
 Nam plane iniustum cum Ariovisto fuisse
 bellum ratio aequi & boni satis docet. Et
 cum Treviri nunciassent etiam Suevos
 transitum Rheni moliri, Casar magnis
 itineribus ad Ariovistum contegit. Ma-
 xima haec fuit Germanicarum gentium;
 neque eas tum terras, vel non solas inco-
 lens, quae hodie *Suevia* nomine dicun-
 tur: sed quicquid inter *Salum*, *Albim*,
Vistulam, *Danubiumque*, & mare Septen-
 trionale

a Dio l. prox. d. b Cas. lib. c. 35. Flor. III.
 10. d Dio d. l. p. 50.

trionale interfaceret a. At ex timore for-
 titudinis Germanorum ingens pavor Ro-
 manos invalerat: ita ut plurimi trepida-
 rent, praesertim qui ex Urbe amicitiae
 causa Casarem secuti non magnum in
 re militari ulum habebant b. Sed Ce-
 saris orationem metus ille magna parte
 sublatus fuit c, cum se vel sola decima
 legione bellum gesturum esse significas-
 set; quam sibi quasi Pratorium delege-
 rat d. Venerunt tamen, Ariovisto id po-
 stulante, ad colloquium e: ubi beneficia
 quaedam a S. P. Q. R. in Ariovistum col-
 lata Casar memoravit; quae tamen viro
 magnanimo parvi sane pretii esse debe-
 bant; quod, scilicet, Rex a Senatu &
 amicus appellatus esset, & muneribus qui-
 busdam ornatus: Ariovistus, illam amicit-
 iam ornamento sibi, non detrimento esse
 debere, contendebat; nihilque minus sibi
 iuris esse in Galliam, quam Romanis. Ita-
 que, se Casarem, nisi exercitum deducat,
 pro hoste habiturum; ingens praemium &
 auxilium, quaeunque bella geri vellet,
 pollicitus, si sibi possessionem Galliae tra-
 didisset. Dum vero colloquuntur Casar-
 i, si vere, (nam ipse solus hoc tradit)
 sive ille ita iusserat, nunciatur, milites A-
 riovisti hostili modo Romanos invadere. Ita
 colloquium diremptum est f. Post bi-
 duum illud repetenti Ariovisto negavit

Q 5 Cæ

a Vid. Tac. Germ. c. 28. Cluver. Germ. Ant.
 E III. c. 24. b Plut. p. 716. f. quid id habet ex
 Cas. Dio l. c. c. Cas. L. l. c. 41. d Dio d. l. p. 55
 e Cas. lib. c. 43. f B. d. c. 46.

Cæsar: & post paucos dies, cum jam duæ cladis ab Ariovisto Romanis essent illatae, cum prelio magno furtim Germaniam repetere coegit *b*; quo prelio incredibilis quidem ardor Romanorum militum fuisse dicitur *c*; quippe qui super ipsa scuta, quibus supra caput elatis testudinem barbari fecerant, fassise, & in jugulos gladiis descendisse dicuntur.

*Bellum
cum Bel-
gis.*

S. III. Sed dum inde Cæsar hyberno tempore ad conventus agendos, & magis ut rebus urbanis ex propinquo intentus esset, pecunias ab hostibus captas largiendo benevolentiam civium concitans, non satis ad id attendente Pompejo *d*, in Galliam Cisalpinam proficiscitur, *Belge* omnes contra Romanos conjurantes, exceptis *Rhensis f*; Germanis etiam; qui cis Rhenum incolebant; (& inde plerique Belgarum erat orti *g*) sibi junctis: quorum omnium ob fortitudinem magna auctoritas, magne copie, maximi erant spiritus. Et omnino Belge reliquis Gallis erant fortiores *h*, & acerrimi defensores libertatis *i*. Sed cum sapius vires tentassent, atque eos res frumentaria desicere inciperet, domum reverti statuerunt: præsertim, cum etiam Aduos in eorum ditionem inrapisse nunciaretur. At missa a Cæsare manus magnam multitudinem ho-

hostium abeuntium & fugientium concidit: & ipse incredibili celeritate victoriam urgens *a* Noviodunum *b* capit; & præterea *Successanti c*; *Belovacos*, *d* *Ambianos* que *e* in ditionem accipit. Inde exercitum in *Nervos f*, Belgarum fortissimos, duxit: qui ultro eum nil tale expectantem adorti ejus equitatem profligaverunt, centuriones duarum legionum omnes occiderunt. Imo anceps adeo prælium fuit ut castra utrimque caperentur; *g* & ipse Cæsar cum satellitibus suis in tumulo quodam obfessus fuerit. *h* Cæsaris tamen castra capta sunt, dum ipse fugientes insequitur: qui mox ab insequendis fugientibus reversus hostium prædæ intentorum magnam stragem edidit; *i* atque in illo prælio sua præsertim, & *T. Labio* legati sui fortitudine superior fuit *k*. Qui ex gravissima gentis clade superstitis fuerant paucissimi *l*, se Cæsari tradiderunt. Cladis ejus terror; & præcipue quod turres bellicas (quæ machinæ barbaris plane erant ignotæ) moenibus suis admoventi vidissent, *Atuaticos* etiam ad ditionem compulsi *m*. Sed cum hi tamen postea ex oppido erumpere tentassent, occis eorum quatuor millibus reliqui in oppidum rejecti sunt. Et post hæc sectionem

Q 6 oppi-

a Plur. *ibid.* *b* *Novion.* *c* *ceux de Soissons* *d* *de Beauvois* *e* *d'Amiens* *f* *Pais d'Haïnaut*; *Namur.* *g* *Cæs. II. c. 34.* *h* *Appian. Celtica* *i* *Div. I. A. K* *Plur. Cæs. p. 728.* *l* *Liv. epit. 104. in Cæs. l. 1. c. 31.*

a *Div. L. 38. c. 56.* *b* *Plur. Cæs. p. 717.* *c* *Eler. L. III. c. 10.* *d* *Plur. II. c. Cæs. B. G. II. c. 1.* *Div. L. 39. in l. c. 10.* *e* *Plur. d. l. c. 10.* *f* *Plur. d. l. c. 10.* *g* *Plur. d. l. c. 10.* *h* *Plur. d. l. c. 10.* *i* *Plur. d. l. c. 10.*

oppidi universi Caesar vendidit *a*. Eodem tempore a P. Craiso certior factus est complures maritimas civitates *Venetorum*, aliorumque *b* in ditione Populi Rom. esse redactas : & *Ser. Galba* legatus ejus quasdam inter Alpes & Rhodanum sitas gentes secundis aliquot praelis subegit *c*. Quarta tamen ibi hyberna habere non potuit ; sed ea ad Allobroges transfugit . *d* Ob eas res gestas dies quindecim supplicatio ei decreta est, quod ante id tempus acciderat nulli . *e* Sed interim gentes illae, de quibus modo dixi, maritimae eos, quos Craisus frumenti comportandi causa miserat, retinuerunt, ut ita obsides suos reciperent *f*. At Caesar hoc tempore in Illyricum profectus fuit, vel potius in Galliam Cisalpinam, ubi Lux cum Pompejo & Craiso eam conspirationem inivit, de qua vidimus : coque magistratum & senatorum quotquot Rempublicam non curarent, ad eum convenerunt *g* ; quae omnia in commentariis suis Caesar dissimulat. Atque ex hac conjuratione, Catone nequicquam resistente, Gallia & Germania iterum in quinquennium Caesari data est *h* ; qui ejus legis quinquennalis fiducia, privato iure, legiones conscripit : *i* & celeriter in provinciam regreis complura Gallo-um oppida expugnat *k* : cumque etiam

a *lib. c. 33. b* *Liv. d. j. c. Cas. LIII. c. 1. d* *Dio L. 39. p. m. 19. c. Ipse Lull. Plur. d. prox. d. i. Cas. L. III. 7. 99. B. Plur. 1. d. h. Liv. ep. 108. i* *Caes. Jul. c. 24. k* *Cas. B. G. L. III. c. 24.*

etiam Brutus classis praefectus navali praetio eos superasset, totius orae maritimae bellum confectum est. Venetorum plerique in praelio ceciderunt. Reliqui omnes capti sunt : & principes quidem necati, ceteri in servitute venditi . *a* Vicinae civitates, quae defecerant, a *Q. Titurio* Caesaris legato ad ditionem rursus coacti sunt, *b* cum tanta clade affecti essent, ut in posterum aliquid conari ausi non fuerint . Nec minus prospere apud gentes Aquinaticas a P. Craiso bellum gestatum fuit : qui etiam simulato metu barbaros securos reddiderat *c*. Et *Morinorum* * *Menapiorum*que † agri ab ipso Caesare sunt vastati : sed nulla eorum pars subacta est *d*. Verum Menapii anno sequente ab *Uspetibus* † & *Tenleris* †, Germaniae gentibus, qui metu Suevorum sedes sibi in Gallia quaerebant, expulsi sunt *e*. Cum Caesare tamen de pace acturi inducias faciunt : sed interea idoneam cladem Romanis inferunt *f* : quod tamen a junioribus Germanorum invitis senioribus factum Dio testatur *g* : & mala fide illud dissimulat Caesar ; sed, qui ex sua ipsius narratione facile falsi convincitur. Nam quis credat, adeo communi sensu

a *Dio L. 39. p. m. 70. b* *Cas. d. l. c. 19. c* *lib. 27. d* *Diol. prox. d. c. Cas. L. IV. c. 4. f* *lib. 12. g* *lib. p. 71.*

* *Pars Flandriae maritima. † Pars Brabantiae & Loedensis dioc. † Clivis traanrhonanae, & vicina Alis comitatus Zutphanensis. S. Drentia. Vid. Picart. Ann. d. Drent.*

feniu caruisse Germanos, ut (hoc enim narrat Cæsar a) omnes eorum principes & majores natu ad eum in castra venerint sui purgandi; & inducias impetrandi causa: si tanti sceleris sibi fuissent conficii. Idque ex Plutarcho planissime patet, qui narrat, Catonem, cum de supplicatione Cæsari decernenda in senatu ageretur, censuisse, barbaris dederetur ad expiendam a jure gentium violato civitatem, & ad placulum in auctorem vendendum: quod idem narrans Suetonius e addit eum, ne injuncto quidem & periculo bello abstinuisset. Cæsar tamen a Germanis eos, qui sibi Gallique bellum intulissent, sibi dedi postulavit non quod impetratum speraret: sed quod occasionem caperet Rhenum transeundi. Nihilominus Cæsar eos retineri jussit; & suis statim gravi prelio Germanis, qui, dum legati sui apud Cæsarem essent, nihil hostile metuebant; ita demum his libertatem concessit. Atque ita id bellum confectum est. Numerum tamen castrorum Plutarchus inuentum auxisse videtur. At Cæsar, ut Germaniam domaret, ab Urbis Sicamborum vicibus & hostibus advocatus, cellerissime ponte super *Rhenum* structo, in Germaniam transit; & obsides a compluribus civitatibus accipit: sed octodecim tantum, vel viginti dies in Germania moratus e ponte rescisso in

Gal-

Galliam rediit. Ex quibus omnibus abunde patet, eum, ut dixerat Cato, nulla belli occasione, ne injuncta quidem periculo abstinuisset; tam fecerat quam incertis fortibus ultro læcessit. Et non imponeum Germanos percussisse, ex Tacito constat.

S. 4. Inde exigua parte æstatis reliqua *Expedi-*
in Britanniam trajecit, quod inde hollis- *tio in*
bus auxilia subministrari diceret, exploratum præmisso *C. Velliesio*; ad quem ita- *Britan-*
tiam legati complurium civitatum vene- *niam.*
runt, obsides & obedientiam Põpulo Romano præstandam pollicentes. Sed ipse eum adveniens, Britannos primo statim prelio superat; & obsides imperat. Verum, cum classis Cæsaris magnam partem tempestate ciset afflicta, quod ab imperitia potissimum Romanorum *æstus* maritimos luna plena majores ignem- *erat* tium erat exortum, Britanni, qui & civitatem militum Cæsaris nosse, & itaque necessaria iis deesse intelligentes, rebellionem fecerunt; quod his intercessis neminem postea belli inferendi causa in Britanniam transiurum confidebant. Ex, ni mature Cæsar auxilio advenisset, septimam legionem inter frumentarium oppræserant. Ergo Cæsar, licet se etiam postea hostes videret facte, insulam reliquit, cum duplum numerum obsidum legatis, quos miserant hostes, imperasset. Sed eos dux omnino civitates miserunt.

a L. IV. c. 23. b Vid. *Britanniam ad Cæs. L. IV. c. 15.* c Cæs. p. 716. d Jul. c. 27. e Cæs. lib. 4. c. 13. Plut. p. 719. Dio d. p. 72.

a *Ger. c. 37.* b *B. G. L. IV. c. 20. e. L. 10.* Dio d. l. c. 35.

runt, reliqua neglexerunt. Anno sequente iterum in Britanniam Cæsar venit cum magno exercitu b: & licet mox magnam partem navium amisisset, tamen aliis relictis, aliis a Labinio novis confectis eam cito reparavit: subducis etiam, quas reliquis habuerat, navibus: & cum castris una munitione conjunctis. Sed magnam a Britannis ductu *Cassivellauni* dampnum ipsillatum fuit b: qui tamen postea etiam ipse magnis detrimentis acceptis legatos de deditione ad Cæsarem mittit. Cæsar, tribuno e obsequiis imperatis acceptisque, duobus comitatibus exercitum in continentem terram reduxit: crebris preliis fatigatis magis hostibus, quam suis commodo actis d. Neque amplius in Britanniam trajecit: quæ sub *Glaudio* demum Imperatore in potestatem Romanorum concessit. Eodem anno de Gallis Allobrogibus triumphavit *C. Pominius*, qui Prætor Consule *Cicerone* fuerat e. (Galli *Pomitiæni*, vel *Pompinium* vocant, minus recte f.) & ex Prætura Galliam Narbonensem sortitus *Catagnacum* Allobrogum Regem jam A. U. 694. vicerat g. Sed hoc demum tempore triumphum impetravit ope Ser. Galbæ, qui sub eo Prætor in ea expeditione militaverat h.

S. 5. In

a Id. L. V. c. 8. b Ib. c. 11. 15. c. Dio L. 40. antiq.
d Plur. Cæs. p. 719. e Sall. Cæs. l. 45. f Græv.
ad Cic. de prov. cons. c. 13. g Liv. epit. 103. Dio
l. 37. p. m. 30. h Dio l. 39. f.

[REIPUB. ROMAN. LIB. IX. 377

S. 5. In Gallia novæ defectionis initium ortum est ab *Ambiorge* a & *Catuvulco Eboronum* * regulis, qui ab *Indurimara* Treviso impulsi castra Romanorum oppugnare. At cum repulsi essent fraude & insidiis agere coeperunt: inouitque Romanos *Ambiorix*, (cum legatos de communi re secum acturos ad se mitti postulasset), commune esse Galliarum consilium, uno die omnia hyberna Cæsaris oppugnare, tum etiam magnam Germanorum manum conductam Rhenum transiisse; consultant, utrum tutius sit manere an ex istis locis abire: tutum utique iter per fines suos esse datum. Romani, cum diu in consilio fuisset disceptatum, noctu discedunt: Sed in insidiis deveniunt magna convalli posita b. Ibi *Titurius*, dum de conditionibus, quibus ipse cum militibus suis dimitti posset, agit (alter legatus *Cotta* colloquium cum hoste disuaserat) interficitur: quin etiam ipse *Cotta*, sed pugnant. Maxima pars militum, sive eo ipso loco, sive in castris interficitur: reliqui noctu ad unum omnes desperata salute sibi manus inferunt. *Ambiorix* occasione sua usus etiam *Atracates*, *Nervios*, aliasque vicinas civitates ad ultionem de Romanis sumendam incitat; & copiis ex iis gen.

a Cæs. B. G. L. V. c. 24. 26. Liv. ep. 106.
b Diocesis *Leodiensis* b Cæs. lb. c. 32. c Ib. c.
37. Plur. Cæs. p. 719. Diol. 40. p. m. 78.
Brabantia, *Hiannonia*, *Namurcensis* ditio-
nis pars.

tibus collectis hyberna Q. Ciceronis maximo impetu, ingenti exercitu, & per plures dies oppugnat: neque feignius Cicero, licet tenuissima esset valetudine, castra defendit a: idemque, postquam cum principibus Nerviorum eorum rogatu colloquutus est, monuit, ab armis discederent veniamque Caesaris implorare conarentur. At Nervii, cum Cicero frustra, ut incolumi discessit contentus abiret, persuadere conati fuissent, castra ejus omni conatu & per plures iterum dies oppugnare aggressi sunt. Sed postquam Caesarem, quem nuncio clam misso Cicero accessiverat, ut suos obsidione liberaret, adventare intellexissent, omnis multitudo Gallorum ad eum convertitur b. Vix autem septem hominum millia adduxerat Caesar. Ergo magnum simulat metum, ut ab hostibus contineretur, vallo altius solito educto, portis obstruatis, militibus omni pugna prohibitis: & quod quaerebat asecutus e celeriter hostes dat in fugam: atque ita Ciceronem in extremis jam plane periculis versantem liberavit. Hac fama incredibili celeritate in Treviros perlata prohibuit quominus castra etiam Labieni oppugnarentur. Cades tamen Titurii & Cotta adeo inflaverat hostium animos, ut per istam hyemem ab exercitu recedere Caesar non ausus fuerit: eamque vel sic satis sollicitam habuit, cum prater Aduos & Rhe-

Rhemos nulla fere fuerit civitas non suspecta Romanis a. Et Indutiomarus precipue magno molimine bellum parabat, & Treviros paratiores habebat, quod atrociora supplicia a Caesare in desertores statui audiebant b. Germanorum tamen nulli civitati, ut Rhenum transiret, persuadere potuit. Verum ipse, dum incautus castra Labieni oppugnat, qui etiam timoris opinionem hostibus iniecerat, interficitur; cum Labienus, ne quem hostem, nisi occiso prius Indutiomaro, peterent, edixisset. Atque ita hoc bellum terminatum fuit.

S. VI. At Caesar majus bellum providens copias suas plurimum adauxit; dum etiam Ambiorix & Laditionari, propinqui Germanos sollicitare nos desistunt. Caesar vero Nervius, Senioribus, ac Carnaticibus * improvise adventu ad deditionem coactis in Menapios, qui tunc ex Gallia de pace ad Caesarem legatos miserrant, proficitur a: eosque ad obsides dandos adigit. Labienus simulato metu e Treviris de discessurum fingit; atque ita hostibus in locum impeditum & iniquum pertractis primo concursu eos in fugam conjicit; & Trevirorum civitatem recipit. Caesar autem bellum contra Germanos molitur; Ubiorum, quod bello impliciti fuissent, satisfactionem accipit; aditus viaeque in Suevos perquirat. Sed cum, eos se in sylvas receperit, intellexit-

Sextus
belli
Gallici
notus.
A.U. 700

a Caf. lib. 40. b lib. 49. c Plut. l. 4.

a Caf. l. v. c. 54. b Dio l. 40. p. m. 79. f.
a Cam. An. Quercy. c Caf. B. C. l. v. c. 1. & 2. & 3.

xiſet a, conſtituit non progredi longius, verum praefidium apud Ubios in ripa Rhe- ni collocat; & metu Suevorum ſe trans Rhenum recipit b. Ita ut ſplendidum ſit Flori c mendacium, Caſarem in *Herem- nis* ſylvis hoſtem quæſiſſe. Inde per Eburones late vagatus minimum tamen operæ pretium habuit d dum interea *Sicambri* e; non ſine magna Romanorum clade ejus caſtra adorti fuiſſent: quos quin- que millia equitum Caſarianorum quin- gentis ſuis equitibus fugaiſſe Appianus in *Ceſſetis* tradit. Quod ſi *Livii liber conſeſimus* & *ſeptimus* exſtaret, de Eburonibus & *Ambiorige* diſtinctius omnia ſciremus.

Septimus bel- lianus. A. U. 701

§. 7. Anno ſequentē rurius mulxæ Gal- lorum gentes de recuperanda libertate conſpirarunt, dum ſperant & credunt ob Rempublicam cæde P. Clodii turbatam Caſarem ad exercitum venire non poſſe e: nam quod Plutarchus f, id factum eſſe fiducia conſpirationis optimatum Romanorum contra Caſarem, fallit eum ratio, quippe quæ ſerius fuit. Ergo Carbut- tes cives Romanos, qui negotiandi cauſa *Genabi* f conſtiterant, interficiunt; & bona eorum diripiunt: eaque fama celerime ad plures civitates perlata *Vercingetorix*g Arvernium ſibi ducem conſtituunt.

At

a *Ibid.* c. 29. b *Dio L. 40. p. m. 86.*
b *L. III. c. 10.*
d *Cæſ. B. G. L. VI. c. 35. e Id. L. VII. c. 1.*
f *Cæſ. p. 710.*

* *Habitabant a Rheno ad fontes ſera Luppia.*
† *Aurelianenſium urbis, Orleans.*

At Caſar cum ſummis itineris difficul- tatibus conſtitatus a primus in unum lo- cum omnes legiones coegit, quam de e- jus adventu Arvernus nunciari poſſet. Atque ita per mediam hyemem, perin- tactas vias & nives b tanto itinere conſe- clo oſtendit Gallis, invictum ſe vere & in- ſuperabilem eſſe. Vercingetorix Caſaris adventu cognito obviam ei proſciſcitur; Gallique perſuadet, ut vicos ſuos atque ædificia incendant, *Avarico* *Biturgium* ur- be * excepta; quam deſenſoribus probe muniunt. Eam Caſar multis operibus op- pugnatam cepit: ubi nec ætate conſectis, nec mulieribus, nec infantibus parvitum eſt d. Inde *Gergoviam* † obſedit: ſed, li- cet trina hoſtium caſtra, quæ ad *Gergo- viam* erant, occupaiſent Romani e, ta- men cum avidius, quam prudentius oppi- dum invaiſſent, magna cum clade repel- luntur. Igitur expugnatione desperata Caſar in *Æduos* iter intendit: nam etiam hi, quanquam vetuſtiſſimi Romanorum focii, defectionem agitabant f; eorum- que exemplo omnes Galli, perpaucis excep- tis rebellionem moliebant. Iuvis vero *Ædus* fuit, quod *Vercingetorix* delata eſt rerum ſumma g; qui tamen a *Cæſa- re* prælio ſuſus eſt. Et *Ædus*, qui ſiſſo nuncio

a *Cæſ. d. l. c. 8. b Flor. L. III. c. 10. c Cæſ.*
lib. c. 14. d Ib. c. 28. Dio L. 40. p. 87.
e *Cæſ. lib. c. 46.*
* *Hodie Bourges. † Forte ubi hodie Clormont*
eo Auvergne.
f *Plut. l. d. Dio p. 88. g Cæſ. lib. c. 63.*

nuncio scivitia Caesaris decepti fuerant ; cum eo in gratiam redierunt. Sed qui apud Aduos defectionis auctores fuerant, supplicium veriti, mox novos motus excitaverunt, nec a Caesare tum potuerunt puniri. Inde *Alesiam** Caesar obsedit : Gallosque ; qui auxiliis iudique convocatis socios obsidione liberare conabantur ; profusus prostravit a, licet inter duas acies ; alteram urbanorum, alteram eorum ; qui urbanis auxilio advenerant, constitutus esset : quorum omnium tamen numerus a Plutarcho nimis augeri videtur. In hoc autem praelio egregio Germanorum auxilio usus est Caesar : verum optandum fuisset, neque hac, neque aliis occasionebus nobilissimam gentem operam suam Romanis ad hos aliosque populos liberos subjugandos commodasse. Vercingetorix porro infantes & mulieres, & reliquam inutilem bello turbam expulsi ; quae neque a Caesare recepta, (nam neque is annona abundabat) neque ad suos regressum habens in medio urbis castrorumque miserrima morte peritit b. Caesar inde *Alesiam*, Vercingetorigem, Aduos & plures alios in deditionem recipit : Regem postea in triumphum ductum Caesar necavit.

§. 8. Verum ne sic quidem Galli, qui eaetate libertatis erant retinentissimi, a reparando bello cessabant ; compluresque civitates conjurationes facere nunciabant c : Sed repente adveniens Caesar vastatis

statis Bitu i cum agris eos finitimosque ad fidem reducere coegit ; Carnutesque tempore anni etiamnum difficili oppressit. Mox Bellovacos & plures alios aliquot praeliis domat ; aliorum fines civibus, & edificiis, pecore vastat a ; dum per Labienum Treviros imperata nunquam, nisi coactos, facientes compefcit. Sed novum interea a *Psillonibus* b bellum est ortum ; cui se etiam Carnutes (qui ita male compressi fuisse videntur) & *Armorici* c junxerant : verum adventu *Fabii*, legati imperata sine mora faciunt. Ab alia parte *C. Caninius* legatus *Zulterii* Cadurcorum & *Drauperis* Senonum regularum copias, opprimit d : & Caesar, cum se Caninio junxisset, obsidione *Ucellodunum* e expugnat : utque exemplo supplicii plures a rebellando deterreret, omnibus, qui arma tulerant, infami certe crudelitate manus praecidit f. Atque ita, cum etiam Labienus iterum Treviros domuisset, principibus eorum vivis in potestatem redactis, sequente anno *pacata* universa Gallia, ultro citroque commans res singulas ordinavit : & stipendium in singulos annos *quadringentis sesterium* g imposuit h. Dicitur autem in Gallia decies centies mille homines cepisse ; & totidem in praeliis interfecisse i ; ita ut, quod de *pacata*

Gal-

a *ib. c. 24. b Le Psillon. c Ceux de Bretagne. d ib. c. 26. e Le peuch d'Issoudun. f Bc. 44. g Suet. Jul. c. 24. h 1000000. Phil. Sed omnino cum Lips. admitt. 11. 3. lege quater millie. h. e. 1000000. Phil. i Appian. Cels. Plin. H. N. v. 11. c. 25. qui etiam numerum auget.*

a *Cas. ib. c. 88. b Dio L. 40. p. 89. c Hirt. de B. C. L. V. ll. c. 1. * Alesie vicinis ductu huius*

Gallia dixi, more Romano explicandum sit; qui, ubi solitudinem fecerant, pacem appellare solebant, ut merito iis objicit apud Tacitum a *Galgacus*. Divitiis præterea immensis ex hoc bello quæsitis viam sibi ad jugum tyrannidis patriæ suæ imponendum stravit.

CAPUT OCTAVUM.

Bellum Civile *Cæsaris*, & *Pompeji*:

Corru-
ptio Reip.
hoc tem-
pore.

S. L. **A** Tque ita historiam Populi terrarum urbis Principis perduximus ad ea tempora, quibus primo libertatem, & inde, quod necessarium erat, brevi tempore summam illam potentiam minui, ac paullo post ruere Imperium Romanum sensit. Ergo in tantas conversionis causas diligentius paulo inquisivisse erit opere pretium. Et sunt, qui *Cæsarem* excusent *b*, quod statim Reipublice subverterit, (quam nullam tum fuisse, nescio quo jure, dicit *Cicero* *c*) quia salva sibi non potuerit, nisi imperio ad unum delato *d*: quod idem fere est, ac si dicerent, non potuisse servari, nisi perderetur. Et rationem, cur ita statuatur, hanc habent, quod sic paucorum potentia creverat, ut penes eos solos imperia, magistratus,

Reatus, provinciæ essent *a*: ita ut illos continuis factionibus inter se collidi, & miseram plebem interim utriusque partis pati injurias, necesse foret. Nec plures leges de ambitu circa hæc tempora late profuerunt; quas hic recensere longum foret. Imo A. U. 699. omnes candidati Consulares ambitus rei facti sunt *b*: & Consules a candidatis præmia pactos fuisse creditum est *c*. Ac rursus anno sequente septimo vix tandem mensis Consules creati potuerunt *d*. Verum hæc nequaquam, nec alios, nec *Cæsarem Pompejum*ve, qui *Cæsare*, hac quidem in parte, non multo melior fuit *e*, juverint, cum ejusmodi ingenii homines ipsi causa fuerint, cur in eas miseras Reipublica delaberentur. Neque enim magis *Pompejus*, quam *Cæsar* a nimie potentie cupiditate, sceleribusque, quæ eam cupiditatem comitari solent, immunitus fuit: (nam ex utraque parte erant, qui pugnare cupiebant *f*) & hoc solum ejus causam commendat, quod plures viri principes eam secuti sunt, quod sane mirum non fuit, cum majore profecto *Pompeii*, quam *Cæsaris*, esset dignitas ex triumphis, ex magistratibus, ex rebus gestis, ex obsequiis & continentia

Tom. II.

R

que.

a Agric. c. 30. *b* Vid. *Rupert.* ad *Pompon.* de *Or. jur.* L. 1. c. 12. *c* Vid. *Att.* VII. n. 11. ad *Quint. frat.* L. 1. n. 4. *d* *Cic.* de *Nat. Deor.* L. 1. c. 4. *vid.* & *Tac.* Ann. L. 4. c. 9. & *Hist.* L. 1. c. 1. h. 2. *§.* 11. ff. de *Or. jur.*

a *Sall. Cat.* c. 10. *Sed in istis* *Catilina* *oratione.* lb. 39. *Id.* *Jugurth.* 31. *§.* 41. *b* *Cic.* *Att.* IV. n. 13. *c* *Id.* n. 14. ad *Quint. fr.* L. III. n. 14. *Id.* n. 15. *d* *Dio L.* XL. 7. n. 90. *e* *Vid.* *Cic.* *Fam.* IV. 9. 14. & *Att.* VIII. 13. 25. *f* *Vid.* *Ann.* *Fam.* L. IV. n. 3. *XLV.* n. 10.

quanta. Sed nimia certe his temporibus
ejus fuit auctoritas & veneratio: imo
tanta, ut cum A. U. 701. in Campania
agens in morbum incidisset, tota Italia
vota pro ejus salute conceperit *a*. Quod
patrimones Catoni, Favonio, aliisque paucis
patriam amantibus fuisset similes, nihil
mutatione indignisset Republica. Nam,
licet verum forte sit, corrupto hoc re-
rum statu meliorem quam prudentio-
rem civem fuisse Catonem *b*, hoc nihil
ad illud, quod hic statuimus, refertur:
ita ut merito dicat Seneca *d. Saltem Ca-
tonem fecisse aliquas & Republica par-
tes*. Neque etiam in annu Urbis 701.
Consulatum petisse videtur non ob aliam
causam, quam ut mortuo jam Crasso ni-
miam Pompeii & Caesaris potentiam op-
primeret, antequam ad certamen deven-
rent *e*. Quicquid sit de his omnibus,
Deus certe pessimorum hominum ambi-
tione, illis quidem ignaris, uti voluit,
tum ad crimina Romanorum puniendū,
tum rursus ad eam, quam destinaverat,
reparationem & salutem Populi Com-
muni, statuique ejus civilis. Eaque reparati-
o tum ad alios, forte hinc nobis incog-
nitos, tum ad Evangelii faciliorem propa-
gationem conduxisse videtur, quæ com-
modius fieri potuit per tot Populos eidem
dominationi subjectos, iisdemque legibus
uten-

a Cic. Att. IX n. 4. Pell. L. 11. c. 28. Plin.
Pomp. p. 649. *b* Att. II. n. 1. *c* Vid. Cic. Attic.
L. L. n. 17. *d* Mann. ad epist. prac. sive p. 47.
e ad Grav. d. Dio L. 40. p. 10. 24.

utentes, quam si in plures partes nullo vin-
culo junctas terrarum orbis distractas
fuisset. Sed senina mutationis, quæ hoc
tempore in Republica accidit, jam in præ-
cedentibus temporibus quaerenda sunt. Et
proxime quidem in oppressione factionis
plebeje sub Sulla; cujus resistendæ præ-
textum ac occasionem captavit Caesar *a*.
Nam, licet ipse ex optimatibus esset or-
tus, (nihil hic facit quod Martius ama-
tam ejus uxorem habuerit *b*) plebejas ta-
men partes, sed nequaquam proposito
plebem onere suo levandi, amplexus est:
verum ideo tantum, ut altera parte op-
pressa ipse solus securius dominaretur. Ec-
ce vinum fuisse ambitionis inexplicabilis tota
ejus vita, & vox ab eo etiam tum Qua-
estor missi ostendit: nam visa, cum Qua-
estor esset in Hispania; Gadibus Alexandri
Magni imagine ingemuit, quod nihilam
a se memorabile actum esset in ætate,
quæ jam Alexander orbem terrarum sub-
egisset *c*. Tum etiam Caesari præcipue om-
nia mala, quæ hoc bellum peperit, im-
putanda sunt, quia rerum initia in ejus
voluntate fuerunt *d*, leges nempe in Con-
sulatu contra auspicia late, provincia a
populo invito Senatui accepta, petiti-
o Consulatus dum absens esset, & similia:
licet etiam multa postea, & forte invi-
tus, ut solet *e*, in gratiam amicorum
suorum facere debuere.

a Vid. Suet. Jul. cap. 1. *b* Plin. Cas. inir.
c Suet. Jul. c. 7. *c* Cic. Fam. IX. n. 6. *e* *ibid.*
II. n. 9. *d* *Xlln.* 18.

Occasio
belli.

§. 2. Ut igitur finem animo destinatum assequeretur Cæsar, societatem, quam vidimus, cum Pompejo & Crasso iniit: & Gallias sibi provincias factus est; ubi milites suos reddidit exercitatissimos, & rebus gestis ad gloriam Pompeii aliquando æquandam sibi viam fecit. Cumque etiam immensas inde opes rapuisset, prima ei cura fuit *a*, ut omnes sibi jungeret damnatos, vel damnatione dignos; omnes ignominia affectos; omnes qui arte alieno premerentur *b*; omnem fere iuventutem; omnem urbanam ac perditam plebem *c*. Liberos quoque servulosque, prout domino patronove gratus quis esset, (hæc scilicet est magnanimitas & generosus animus ambitorum hominum) largitionibus sibi adungebat *d*. Et similibus hominum amicitiam jam olim sibi conciliaverat, quando socios conjurationis Catilinarie supplicio ultimo liberare conabatur: cum quibus concilia sociasse Cæsarem a multis creditum fuit; ut antea jam diximus. Item Reges atque provincias alliciebat, tum donis, tum contra S. P. Q. R. auctoritatem auxilia iis submittens; urbemque earum præcipuis operibus exornans. Pompejum vero, qui absens per legatos *Petrujum*, *Africanum* & *Varennum* (& etiam hoc plane contra leges fuit) Hispaniam *e*, &

a Cic. Att. VII. n. 3. *b* Cel. Ep. 4. & 14. *c* Cic. Phil. II. n. 30. *d* Suet. Jul. c. 27. Dio Er. 40. p. m. 94. *e* Vell. Pat. L. II. c. 48.

&, ut quidam tradunt *a*, etiam Africanam obtinebat, summa in prudentia totum hoc negotium egerat, quanquam eam monuisset Cato, potentiam Cæsaris ad tantum fastigium provehens *b*, cum lux auctoritati confusus, cum voluisset, cum deprimere se posse crederet *c*: & sane id adeo vulgatum fuit, ut publicè in scena factaretur *d*. Itaque, licet uterque jam alterius ruinam agitarer, non tantum imperium ei prorogari curavit; utque ejus absentis in Consulibus petitione ratio haberetur summopere pugnavit *e*, contradicente Catone *f*: sed *M. Marcello* Consuli sinienti provincias Gallias Kalendis Martiis, sive censenti, ut ante Kalendas Martias Cæsar Gallias discederet, restitit *h*: quod etiam collega *Marcelli Sulpicii Rufi*, & Tribuni nonnulli faciebant *i*. Quamquam Cicero eam legem tulisse dicat *k*. *Calium Rufum* Tribunum plebis cum collegis suis omnibus Pompejo & Cicerone auctoribus; & Cicerone eum propterea maximis laudibus efferente. Atque ita per decem annos Respublica Cæsarem contra se ipsam aluit *l*. Atque ille *Marcellus* tunc

R 3 qui-

a Plut. Pomp. p. m. 647. & Cæsar. p. 779. Appian. Civ. L. II. c. 437. *b* Cic. Att. VII. 3. 6. VIII. Famil. XVI. 10. *c* Plut. Cæs. p. 721. *d* Cic. Att. I. n. 19. *e* Cic. ibid. VIII. num. 1. & 3. *f* Vid. & Suet. Jul. cap. 28. *g* Liv. Epit. 107. *h* App. Al. Civ. L. II. num. 433. *i* Dio L. 40. p. m. 94. *k* Vid. pro Mili. c. 33. & de clar. orat. cap. 79. *l* Cic. Att. L. VII. n. 5.

quidem gravissima ignominia effecit Caesarem, cum non contentus provincias ei eripere, etiam colonis, quos rogatione Vatina *Hervincamum*, a deduxerat Caesar, civitatem adimeret; quod per ambitionem & ultra praescriptum data esset *b*. Sed Pompejus simulat cum Caesare egisse videri potest, anno sequente utique, cum tempus administrandae provinciae finitum foret, privatum cum habitum *c*. Quicquid hujus rei sit, certe filiam etiam Caesaris *Juliam*, etiam ipso Caesare natu major, uxorem duxit *d*; ut ita cum Caesare praeserret; ut adeo non absurde Pompejo dixerit Cicero, quod ipse refert *e*, *Vitam Pompei, cum Caesare societatem aut nunquam collesse, aut nunquam dimisisset f*. Et hanc unionem veritus Cato etiam A. U. 702. Consulatum petierat, sed frustra, ut jam ante dictum est *g*. At gratia hominum, quorum alter patrem, alter superiorem, ferre non poterat, diuturna esse non potuit *h*. Accessit mors *Juliae i*, quam unice amaverat Pompejus; quaeque ita firmam amicitiae vinculum inter eos videri poterat: ita ut eleganter de ejus morte dixerit Seneca *k*, *eam publica secum fasa duxisse*. Obiit autem

a Hodie Como. *b* Suet. Jul. c. 28. *c* Dio l. prox. d. *d* Suet. Jul. cap. 21. *e* Phil. II. cap. 20. *f* Vid. Fam. L. VI. nu. 6. *g* Liv. epist. 108. Dio l. d. *h* Lucan. l. 125. *i* Flor. VI. 2. *j* ibi Cl. Diderus & alii. *k* Lucan. l. V. 121. *l* Suet. *m* Consul. ad Marcian. c. 14.

tem ex partu, & post paucos dies matrem quoque filiola secuta est. *n*

Confilia Pompeii Caes.
5. Quamquam autem ad tantam potentiam Caesarem extulisset Pompejus, tamen nullo modo eum metuebat; neque se ad bellum parabat *b*, licet etiam pacem nollet *c*, imo tam periculosam esse diceret: *Quin amicis momentibus de potentia Caesaris respondit d; se, ubi potestatem pulsasset copias inde praesidium equitumque esse educturum*. Sed major erat prudentia Caesaris, qui pecunia Gallica eos, quos auro expugnabiles, & proposito suo utiles noverat; sibi adungebat *L. Emilius Paulum* Consulem mille quingentis talentis *e*; sive Romano more loquendo, *Sesquicentis trecentis sexagies* (nam alter Consul *C. Marcellus* eadem, quae frater ejus anno precedente contra Caesarem agitaverat, tentabat *f*) ex qua pecunia *basilia Emilia* est extructa *g*, & *C. Scribonium Avidium* Tribunum plebis *h*, virum audacissimum; & cujus libidinis nullae opes sufficere poterant *i*. Haec aenea inimicus Caesaris *k* a Pompejo ad Tribunatum promotus erat: & merito

R 4 rito

a Vide Val. Max. IV. c. 6. nu. 4. *b* Cic. Fam. V. num. 6. *c* Ib. 4. n. 1. *d* Attic. VII. num. 8. *e* Ib. Plut. p. 650. *f* App. L. II. num. 45. *g* 900000. *h* Philip. I. Suet. Jul. cap. 29. *i* App. Al. Civ. L. II. num. 443. *j* Cic. Fam. VIII. nu. 9. *k* Virg. Aen. VI. v. 621. nam ibi Virg. de hoc Curione intelligendum esse vult Serv. *k* Vid. Varron. ep. Non. V. Obstruigillare p. m. 175.

rito *Fax belli civilis* appellatur *a*. Nimirum factae consuetudini sibi erat Caesar, se nequam rem, quas sine Consul, siue Praeconsul gesserat, posse rationem reddere absque manifesto damnationis periculo *b*. Igitur Emilio quidem Consuli quantum diximus, Curioni *secenties sestertium* largitus est, quo se ingenti aere alieno, ex quo laborabat, liberaret *d*. Et plura etiam promittebat, quam dabat, ut multos spe & promissis teneret, gnarus se, cum votis potius foret, pro lubitu promissis esse usurum *e*. Ita ut eventus iam probaverit veritatem dicti Jugurthae, quod antea retulimus *f*. Sed Curio ambitionem Pompejanorum se colere diu fingebat; ut omnia eorum secreta perdisceret. Tamen etiam contra praecipuos Pompejanorum rogationes quasdam iniurias ferebat, ut his repudiatis ne contra Caesarem quidem quicquam decerni posset; uterque ipse, cum vellet ad Caesarem transeundi haberet occasionem. Et ex eadem causa sibi omnium variarum curam in quinquennium petebat, certus, nihil impetratum esse *g*. Atque ita tandem, cum sciret, Pompejum nequaquam exercitus dimissurum esse, licet hoc ille polliceretur, voluit, ut aut omnes, aut ne

Ca.

Caesar quidem ab armis, discederet. Nam si aliter debilitaretur, alterius potentiam nimis formidandam fore *a*. Itaque non contentam esse debere promissis Pompeii Rempublicam, nisi ipsa praestarentur. Et iustissimum etiam quisque & a Caesare & a Pompejo exercitus dimitti volebat, Sed resistebat Consul *L. Lentulus* *b*. Neque enim optimi quisque, *Bibulus*, *Cato*, *Favonius*, *Domitius* & pauci alii causam Pompeii probabant: sed minus malam esse putabant; quod ex variis locis epistolarum Ciceronis patet *c*. Et ideo etiam *Cato*, ut pacem qualemcumque conciliaret, quam se cupere simulabat Caesar, omnia praetura Siciliensis in Urbe resistit *d*. Iudicabatque etiam *Cicero*, vel iniquissimam pacem bello iustissimo esse praefendam *e*: Eodem tempore *Appius* Censor non sponte sua partes Caesaris auxit: nam cum plures Senatores Equitesque noceret, effecit, ut hi omnes Caesaris partes sequerentur. At *Marcellus* Consul etiam Curionem damnari volebat: sed cum id non obtinisset, in suburbana ad Pompejum profectus ipsi, nullo facto decreto, per se custodiam Urbis, cum duabus legionibus urbanis mandavit. Cumque haec non diu rata fore videret, Consules designatos, ut idem facerent, permovit. Sed nova quaedam

R 5 inju-

a Vell. Pat. Lib. II. cap. 48. Lucan. IV. 282.
b Suet. Jul. cap. 30. C. Phil. 1500000.
d Val. Max. IX. 1. num. 6. Luc. VI. f.
e Vell. Dion. L. 40. p. m. 95.
f Supr. L. VII. cap. 13. §. 2.
g App. Al. Civ. L. II. n. 443.

a Plin. Pomp. p. 650. C. Casp. 722. b Casp. C. L. l. c. 2. Vell. II. c. 48. c Fam. I. num. 8. VI. num. 6. C. d. Agric. VII. num. 14. 151. o Fam. V. n. 6.

injuria Caesari facta est; (& vere quidem injuria, quia ipsi minus quam Pompejo a Senatu concedebatur) quod Senatus decrevit, ut uterque & Caesar & Pompejus singulas legiones adhibulum mitterent, quasi ille iis adversus Parthos indigeret: ibi tum Pompejus legionem a Caesare, quam ipsi utendam concesserat, recepit; cui, cum de suis alteram Caesar juxisset, revera duabus legionibus munebatur. Imo cum ad bellum illud nihil his legionibus opus esset, Marcellus Consul eas iterum Pompejo tribuit. Libenter tamen hanc injuriam tulit Caesar, quod eo pretextu absque invidiâ longe plures milites conscribere posset. Interea hi, qui a Caesare erant dimissi, & largis quidem muneribus affecti, yana spe animum Pompeii induunt, quasi copiae Caesaris, simul ac Italiae forent ingressae, ad eum defecturae essent.

Caesar
pacem
tenent.

S. 4. Sed cum novi Consules magistratum essent inituri, Caesar Curione cum literis ad Senatum misit, exercitum se dimissurum esse, promittens; si idem Pompejus se cisset: consensus, ut putant, facilius se milites veteranos revocaturum esse, quam novos conscriberet Pompejus. Audi ditque, ni hoc fieret, venturum se, ut injurias sibi, quam patriae illatas ulcisceretur. Eas literas, nisi frequenti Senatu

& pra-

& praesentibus Tribunis plebis Curio tradere noluit, metu; ne ab adversariis Caesaris supprimeretur: sed vix obtinuit, ut eas recitare posset. Nam in Senatu, cum neque Lentulus Consul magis quam Marcellus Caesari aequus esset, omnes, duobus modo Senatoribus, quorum alter erat Curio, & duobus Tribunis plebis exceptis, Caesarem ab armis discedere jusserunt, nihil addentes de Pompejo; idque spectata Tribunorum intercessione; qui etiam M. Antonius a Curioni additissimus fuit; & C. Cassius Longinus; jussitque est Caesari succedere L. Domitius. Uti que ei facilius provinciam autem possent, consularium provinciarum numerus imminutus est. Cilicia provincia facta praetoria est. At sero haec verbis agebantur; cum Caesatis narratione satis deprehendi possit, majorem vim ejus fuisse potentiam; quam privatum hominem in libera civitate habere conveniat; Tribuni autem, quos diximus, ad Caesarem abierunt; quod a Consulibus Senatu, ne forte violarentur, excedere essent jussi; & quasi se in Urbe securus diutius esse non posse crederent: Evita ingentem invidiam violatae sacrosanctae potestatis iniuriis suis fecerunt. Nec praetermissit Caesar occasionem injuriam illam apud suos

R. 6

egre-

a Cic. Phil. II. c. 21.

b Plur. Pomp. p. m. 650.

c Cas. B. C. L. I. cap. 6. Vid. P. Manur. ad Cic. Fam. L. VIII. n. 8. p. 403. ed. Grav.

d Vid. ab intr. de B. G.

e Suet. Jul. c. 31. 33. Plut. Cas. p. 723.

a Plur. d. l. Appian. Civ. L. II. nn. 44. 6.

b Appian. Civ. L. IX. n. 448. Dial. 4. init.

c Suet. Jul. c. 29.

egregie exaggerandi: & etiam hoc pro-
 textu belli utendi, cum per leges Tribu-
 num plebis extra Urbem pernoctare esset
 nefas. Cicero vero libere ad *Tironem* suum
 scribens *a*, eos nequaquam vi expulsos
 dixit. Tum statim factum est illud extre-
 me necessitatis Scitum *b*, *Done operam*
Consules, Praetores, Tribuni Plebis, qui-
que Praefectus sunt ad Urbem, ne quid
Resp. detrimenti capiat. Pompejo permis-
 sum est a Consulibus, qui ad eum in ca-
 stris cunctabant e sua sponte, nec iussa
 Senatus, ut pecunia Reipublice utere-
 tur, militeque conscriberet: licet pauci
 fuerint, qui ipsi nomina dederunt *d*. Sta-
 nerunt praeterea Patres, referente Sci-
 pione Pompeii socero, ut Caesar impe-
 rio successori tradito exercitus ante
 certam diem dimitteret: ni id fecisset,
 contra potius egisse iudicaretur *e*. Por-
 ro, verum quidem est, prudenter fecisse
 Caesarem, qui copias non dimiserit: sed
 hoc culpam ejus nequaquam minuit.
 Nam nisi horrenda crimina, tum in ur-
 bana, tum in provinciali administratione
 commississet, nihil erat, quod iudicium
 metueret. Et audacia militum ejus tanta
 erat, ut unus e centurionibus a Caesare
 missis ad Senatum, cum audiret, pro-
 rogationem provinciarum negari, dixerit,
 capulum gladii manu percussens *f*. *Hic*
dabit.

a Famil. XVI. l. 10. *b* Id. C. 6. B. C. L. 1. c. 5.
 Liv. epist. 109. *c* C. 6. R. C. L. 1. c. 6. App. Civ. L.
 II. n. 447. *d* Plut. Pomp. p. 65. *e* C. 6. C. L.
 1. c. 2. *f* Plut. Pomp. p. 360.

dabit, si vos negaveritis: quod ipsum Ca-
 sarem dixisse Arpianus *a* refert. Sed nescio,
 an non Plutarchus ad Caesarem referat,
 quod de cunctatione ab Octavio missio
 alii tradunt. *b* Dicitur tamen adhuc con-
 ditiones tulisse Caesar, ut sibi Gallia
 Cisalpina & Illyricum cum duabus le-
 gionibus daretur, dum secundum con-
 sulatum peteret *c*. Iino intercedente
 Cicero, *se provincis illis, & sex mil-*
libus militum censuram fore, dixit *d*. Et
 concessisset Pompejus, saltem provinciam,
 nisi Consul reclamasset *Lentulus*. Et Ca-
 sar contemebat, licere sibi provinciam
 obtinere, quod Consul factus esset *e*. 3.
 quod illud lege de provinciis lata conti-
 neretur. Sed tamen neque illa lex jure
 lata fuerat, invito nempe Senatu per
 vim & factiones *g*: & ipsius praeterea
 non tam legis, quam libidinis Caesaris,
 tempus praetererat: neque haec omnia
 si ipsi licentiam funditus evertendi per
 scelus Republicam concedere poterant.
 Quicquid sit, si ipse Caesaris literis fi-
 des adhibenda est *i*, etiam hoc tempore
 reconciliationem cum Pompejo optavit:
 & si pace non potiretur, se Sulle victo-
 ris crudelitatem nequaquam imitaturum
 esse professus est *k*: idque etiam praesti-
 tit.

a App. Civ. L. II. n. 433. *b* Suet. Aug. c. 26.
 c. Id. Jul. c. 29. *vid.* *c* Celsii epist. 7. *d* Plut.
 C. 6. p. 723. *e* Liv. ep. 108. *f* Calpurnius ep. 4. *Ar-*
chie. L. VII. n. 9. 11. *g* Att. L. VII. n. 9. 11. *h* L.
 Att. L. VII. ep. 11. *i* Attie. IV. n. 8. *k* Ep. 94
 est inter Civ. ad Att. L. IX. n. 8.

ne, licet fecerim omnium, in quos Sulla Pompejo socio crudelis fuisset, penas persequi aperte testatur *a*; neque bene de ejus manufactura testatur Caelius *b*, licet ejus amicus. Et Cicero etiam, non voluntate, aut natura non esse crudelem Cæsarem putabas, sed quod clementiam popularem arbitretur *c*, & insidiosam *d*. Sed Pompejo quoque Cicero locis citatis consilia fecidissima tribuit *e*.

Bellini-
zium.
A. U.
704.
§. V. Cum igitur adversarii Cæsarum perfracte negarent, ullam se de Republica pacificationem facturos; & Cato identidem denunciaret *f*, delaturum se nomen ejus simulac primum exercitum dimisisset, persuasum Cæsari fuit, se saluum esse non posse, si ab exercitu recessisset. Ergo cum paucis copiis superatis Alpibus in Italiam descendit *g*; & præmissis clam cohortibus, ne qua suspicio oriretur; & spectaculo publico per dissimulationem interfuit *h*; & formam, qua ludum gladiatorium erat adificaturus, consideravit; & ex consuetudine convivio se frequenti dedit. Dein post solis occasum occultissimum iter inocho comitatu ingressus est; & cum luminibus extinctis decessisset via; diu errabundus, tandem ad lucem duce reperto, per angustissimos tranites pedibus evasit; consecutusque cohortes ad *Rubiconem*.

a C. At. E. IX. n. 17. *b* Epist. B. Vid. C. At. VII. n. 19. *c* At. L. X. n. 4. *d* Ib. VI. ll. sp. ult. *e* Ib. VIII. n. 7. IX. n. 6. *f* Suet. Jul. c. 30. *g* App. Civ. L. ll. n. 447. *h* Suet. b. 431.

hincum flumen, qui provincie ejus finis erat, paulum conlinit; ac reputans quantum moliretur, conversus ad proximos. *Etiam nunc*, inquit, *regredi pessimum: quod si ponticolum transierimus, armis omnia agenda erunt.* Nam ex provincia venienti hoc flumen, nisi dimisso exercitu transire licitum non fuit. At mox collecto animo, *Nulla alia est*, inquit; & flumen transit. Habebat autem milites ad omnem operam sibi paratissimos *a*; quod & effusus largitionibus & impunitate eos sibi devinxisset; & quod futura ex bellis civilibus lecto inhiarent. Ex cæteris jam bina selecta prædæ nomine in pedes singulos numeraverat; quibus bello exæsto plura etiam addidit. Pompejus vero iis, qui nunciabantur, credens, nec delectus habuerat; nec quicquam ad tantum certamen subendum apparaverat *c*; licet etiam Cato hoc tempore summam rem Pompejo committendam suavisset *d*. Et cum jam terrores animos occupasset, nemo sinebat Pompejum suis uti consiliis. Nec præ trepidationis pecuniam ex æratio ablata est: eti de ea te decretum factum foret. Ergo turpissima fuga Pompejus eum maxima parte Senatus ab Urbe in Campaniam discessit; ita ut patria in castris Pompeji potius, quam in Urbe, esse videretur;

a Ipe B. C. L. c. L. b 501. *Philippus* & *Suet. Jul. c. 32.* & *Cic. At. VII. num. 12.* *Appian. Civ. L. II. nu. 446.* & *Plut. Cat. f. 881.* *Id. Cat. p. 724. App. d. l. n. 450.*

de parte illius commissos; quando ad At-
ticum scribit, acriter satis invehitur, Cae-
sar interea Picenum nullo fere resistente
occupaverat a. Atque inde *Corfinium*,
quod cum magnis fatis copiis L. Domi-
tius successos ei destinatus infederat, obse-
dit, & septem omnino dies ad illud com-
munitatis ad deditorem adegit: Nam Pom-
pejus nullum auxilium Domitio miserat
b, & tamen omnem amissi Corfinii eul-
pam in eum conferebat c. Caesar Domi-
tium, *Lenulum d*, aliosque, qui majo-
ris paullo dignitatis erant e, incolumes
dimisit; milites sacramentum apud se d-
cere jubet. Domitius venia a Cesare ac-
cepta, tamen ad Pompejum profugit f.
His rebus cognitis Pompejus Brundisium
profectus g, nimis certe propere & tur-
piter Urbem, & mox Italiam, relin-
quens h; & ibi statim a Cesare obsessus
fuit: qui dicit b, se tunc etiam obtulisse,
ut de conditionibus pacis ageretur: sed
renunciatum fuisse a Pompejo, quod *Con-
sules abissent, sine illis de compositione agi
non posse*. Atque ita se iudicasse ait Cae-
sar, sepius rem frustra tentatam aliquan-
do dimittendam esse; ut ipse quidem Cae-
sar refert; & videtur idem dicere Cicero
in oratione; qua *Legationem* apud Cesarem
defendit; & ubi multis gratiam Caesaris
captat.

a *Cas. L. I. c. 19.* b *Cic. Att. L. VIII. nu. 30.*
c *ib. n. 16.* d *Epist. 109.* e *Suet. Jul. c. 34.*
f *Plur. Cas. p. m. 724.* g *Cic. Att. L. VIII. nu.*
2. c. 7.
h *Liv. L. II. c. 26. i. c. 6.*

captat. Verum rursus hic falsa narrat
Caesar: nam exstat exemplum epistolae a
a Cesare ad *Oppidum Sc. Balium* scriptae,
ubi refert, *Ca. Magium* Pompeji prefe-
ctum factum (qui ex itinere deprehensus ad
Caesarem reductus fuerat b, sed ab eo di-
missus erat c) a Pompejo *de pace* ad se
fuisse missum, Pompejus navibus, qui-
bus partem copiarum in Graeciam trans-
miserat reveris etiam ipse eum reliquis
trajecit: & cum eo totus fere Senatus d;
vel enim erant cum imperio, vel legati
eorum e. Et videmus, paullo post The-
salonica ducentos Senatores fuisse cum
Consulibus; ubi novi magistratus subsi-
stent creati f; sed lex curiata a Consulibus
fuisse lata. Antequam trajecit Pompejus
foecrum Scipionem, & *Cassium* filium ad
classem parandam in Syriam dimisit g.
Caesar vero mirabatur, eum, qui mani-
tam urbem Brundisium, & firmam clas-
sem haberet, Italia excessisse. Sed Pom-
peji consilium erat, ut dum per annitem-
pestatem (nam iam autumnus exierat)
Caesar eum persequi non posset; ex genti-
bus Graeciae & Orientis, ubi ob res gestas
in summo honore erat, auxilia collige-
ret h; sed quae infirma sane erant futura
cum *Astis* Populi: & olim & hodie bello i-
cepti fuerint. Multoque rectius in Hispaniam

a *Ad Att. L. IX. n. 26. ad Manut. b Cas. L.*
7. c. 24. c *Att. L. VIII. nu. 8.* d *Dio L. XLII. p.*
m. 103. e *Att. L. VIII. nu. 23.* f *Dio L. XLII.*
p. 112. g *Plur. Pom. p. 652.* h *Dio L. XLII. p.*
m. 101.

niam se contulisset Pompejus: ubi gentes erant forissimæ, ut mox ex bello cum filiis Pompeji gesto patuit.

*Cæsaris
profectio
in His-
paniam.*

5. VI. Cæsar, qui persecutionem belli trans mare diuturnam fore putaret, neque navium copiam haberet, prius a Sicilia etiam & Sardinia per legatos in potestatem receptis, ipse ad Urbem profectus, tota Italia intra sexaginta dies potius, cum undique ex oppidis ei obviam iretur. Ingens autem in Urbe erat metus, cum pristini terrores a Sulla & Marii crudelitate animis obveriantur; qui iidem, in Cæsar, humanissima quæque polliciti fuerant. Cæsar vero dicit, se Senatui auctorem fuisse, (& cum frequentem adesse iusserat) ut legatio ad Pompejum mitteretur; sed omnes eam legationem recusasse. Ipse rebus in Urbe utcumque constitutis, Antonio cum nomine Proprietoris Italiae prefecto, filiis proscriptionum a Sulla magistratus petendi licentia concessa, protectionem in Hispaniam adversus legatos Pompeji suscepit. Verum insigni hic rursus mendacio Cæsar vitatur, cum dicit, *L. Metellum* Tribunum plebis res, quæcumque agere instituisset Cæsar, impedivisse: cum ex Cicero *h. & aliis* conlecti, forti

forti quidem animo Metellum se Cæsari opposuisse, clavesque ararium a Cæsare fuisse effractum; quod *Sanctum* amplius non esse, cavillando jactabat. Pecuniam enim illam a majoribus cum execratione publica in caput illius, qui ex alia causa eam contraxerat, repositam esse ad bellum Gallicum: qua, Gallia a se perdomita, nihil jam amplius opus esset. Verum in Hispaniam profecti Cæsari Massiliam, fidelissima semper Romanis civitas, portas clausit. Nam suum non esse, dicebant, judicare, utrius, Pompejine an Cæsaris, causa iustior foret; ab utroque beneficiis auctos; siamicæ advennerint, utrumque recepturos; si aliter, neutrum. Eadem tamen civitas Domitium paulo post advenientem recepit. Ergo eam obsedit Cæsar, C. Fabio legato cum tribus legionibus in Hispaniam premisso, qui celeriter salus Pyrenæos a L. Afranio Pompeji legato prædiis obsessos occuparet. Sed cum Massilienses ad fortiter resistendum paratos esse videret, oppugnatione D. Bruto Trebatioque mandata in Hispaniam perrexit. Tenebant eam legati Pompeji Afranius, Petrejus & Varro: qui rerum bellicarum satis imperiti fuisse videmus; ita ut Cæsar eo profecturus dixerit, se *in* ad exercitum sine Ducibus, & inde reversurum esse ad Duce[m] sine

a *Cæs. B. C. l. c. 20.* b *Flo. l. IV. c. 1. c. Cic. Att. l. VIII. n. 25.* d *Cic. Att. l. IX. nu. 20.* e *Id. Phil. II. c. 23.* f *Dis l. XLII. p. 104.* g *Cic. l. I. c. 33.* h *Att. l. X. n. 4.* i *V. l. l. Cæs. p. 104.* 725. *Flo. l. IV. 2.*

a *App. Civ. l. II. nu. 453.* b *Cic. pro Balbo c. 9. pro Flacc. c. 26. Phil. II. c. 37. Justin. l. 43. c. Dis l. prox. d.* c *Cæs. B. C. l. I. cap. 36.* d *Suet. Jul. c. 34.*

in exercitu. Hi tamen communicato consilio loca circa *Aradam* ad bellum gerendum deligunt: & sua pugnandi ratione, qua contra *Lustanos* uti consueverant, primo *Casarianos* stabili pugno generi affueros perturbant *a*; qui præterea necessariatum rerum inopia adeo premebantur, ut timor *Romam* perferretur, bellum ab *Afranio* *Petro* quoque jam pene confectum esse *b*: ita ut multi adhuc *Senatores* ad *Pompejum* proficiscerentur. Sed cum mox ipse *Caesar* advenisset, ejus industria & constantia adversa omnia superavit: qui etiam *Tribunatum* & *Centurionum* fidem sibi adstrinxit pecunia ab his mutua sumpta: eaque exercitui distributa militum etiam voluntates edocuit *d*. Et cum præterea nuncios prosperæ pugnae a *D. Bruto* apud *Masiliam* commisit allatus esset, fortuna celeritateque mutata est: populi que complares se *Cæsar* tradiderunt. *Petrus* *Africanus* que recedere coacti sunt ulteriores *Hispaniam* petentes, ut plures copias colligerent. Sed molestatissimo itinere eos adsecutus *Caesar*, cum plures praelio decertandum esse dicerent, ipse prudentissime obsidendo potius, quod summis necessitiorum angustiis laborare hostes sciebat, vincere statuit. Et colloquiis ut inter notos, jam sine vulnere tantæ res confecta videbantur, cum *Petrus*, qui

val-

vallum ad commodiorem aquationem ducentibus aderat, superveniens milites suos ab isto consilio revocavit: ita ut quosdam ex *Casarianis*, qui amicitiæ causa in *Pompejanorum* castra transierant, cum novo iurejurando suos adesset *Petrus*, interfecerint. *Caesar* eos, qui sua castraintraverant, se remisisse testatur: & quosdam etiam ex alterius partis *Equitibus*, *Tribunis* & *Centurionibus* pemovisse, ut suas partes loquerentur *b*; magnamque hac occasione clementiæ famam, ac merito, acquisivit. Ergo *Africanus* *Petrus* que *Hispaniam* versus regressi instituerunt, sed cum eorum velligis *Caesar* inhaereret, inopia coacti se cum septem legionibus *Cæsari* tradant, & discurrere exercitum & provinciam excedere sine alio damno iussit *d*. Cetera inde *Hispaniam* Oceanum usque facile in potestatem *Cæsaris* concesserunt: eique *Q. Cassius*, homo nequam a *Cæsare* et præpositus *f*. Sed *M. Varro*, qui in ulteriore *Hispania* curabat, primum quidem pro se secebat animus a *Cæsare* plane non alienum *g*. Sed statim, ut eum ad *Masiliam* distineri cognovit, & auxiliorum etiam spes affulsisset, multis modis bellum parare coepit: delectaque tota provincia habito exercitum coegit, & *Gadibus* presidio mu-

a *Cæs. d. l. c. 44.* *b* *ib. c. 53.* *c* *Dio d. l. p. 101.* *d* *Cæs. B. C. L. l. c. 39.* *e* *Ibid. cap. 57.* *f* *Ibid. c. 68.*

a *App. Civ. L. II. num. 454.* *b* *Cæs. d. l. c. 77.* *c* *Dio L. XLII. p. m. 105.* *d* *Cæs. d. l. c. 81.* *e* *Cic. Att. VII. 3. ubi amplius est.* *g* *C. Cassium. f* *App. Civ. L. II. n. 454.* *Cæs. B. C. L. II. c. 11.* *g* *ib. c. 17.*

munitis C. Gallonium Equitem Romanorum præfecit. Sed Hispani, qui facile videbant, se Cæsari pares esse non posse, Gallonium Gadibus excedere fecerunt. Et Cæsar magnis itineribus progressus a motibus illis levi negotio compositis, iterum Massiliam pervenit.

Expugnatio
Massilia.

§. VII. Hanc urbem acriter oppugnabat C. Trebonius Cæsaris legatus, Decimusque Brutus: neque minus fortiter urbs omnibus rebus instructissima defendebatur. Nec ratio est, cur *sibi meliorem quam consilio prudentiorem eam dicat* auctor Vellejus *e*, cum eo tempore æquales etiam vel majores Reipublicæ, quam Cæsaris vires essent. Advenerat ad Massiliam ei auxilium laturus cum classe L. Nasidius: sed commisso infeliciter prælio in Hispaniam profugit *d*. Neque ea clade Massiliensibus animus collapsus est, donec a Trebonio inaudite molis machinas ad oppidum admoventes vident: tunc enim indelictam quoddam genus, quoad Cæsar advenisset, obtinent. Sed earum occasione utentes, dum nihil tale expectant obidentes, subita eruptione omnia eorum opera incendunt, & puncto temporis multorum mensuram laborem corumpunt. Sed cum tumina fellinatione ea reflecta esse vidissent, de novo de deditione agunt: sequæ paullo post Cæsari, cum ipse advenisset, tradunt: qui clementer eis ulius esse dicitur *e*. Nam arma

a *Ibid.* cap. 39. *b* *Cæs.* B. C. L. II. cap. 5. *c* *L. II. cap. 50.* *d* *Cæs.* *Ibid.* c. 7. *e* *Ibid.* *Cæs.* Phil. VIII. c. 6.

arma tantum, tormenta, naves, pecuniam publicam ut traderent, imperavit: ipsos conservavit, duabus ibi legionibus præsidio relictis; siquidem de seipso testimonium dicenti Cæsari credimus *a*. Dio enim dicit *b*, Cæsarem postea omnia alia ademisisse, solo relicto libertatis nomine: & nescio, an non verius hoc esse ex ipso Cicerone probari possit; licet *autopsiarum* Massiliensibus relictam esse, etiam Strabo asserat *d*. Domitius vix; turbida tempestate observata, evaserat.

§. VIII. Hoc autem tempore Cæsar ab-
sens Dictator Romæ *Comitiorum habendorum causa* sine Magistro Equitum plebiscito creatus fuerat, M. Lepido Prætoris Urbano & Urbis Præfecto comitia habente *e*. Cum ergo eum nuncium Cæsar accepisset, & placentis seditionem militarem fortiter repressisset *f*, Romam profectus est: & animum jam ad Rempublicam constituendam convertens duas statim leges Reipublicæ utilissimas tulit *g*. Prima fuit, ut possessiones & res ar-
bitris datis æstimarentur, quanti quæque earum ante bellum fuissent. Atque ex creditoribus traderentur *h*. Quæ lex (cujus etiam meminerunt Imperatores in *leg. 4. Cod. qui bonis ced. poss.*) primo quidem intuitu speciem ali-

Uterior
Reip.
constitutio.

Tom. II.

S

quam

a *L. II. c. 22.* *b* *L. XLII. p. m. 106.* *c* *Phil. II. c. 37. VIII. c. 6.* *d* *L. IV. n. 181.* *e* *Cæs. Civ. L. II. c. 21.* *Dio L. XLII. p. m. 109.* *f* *App. Al. Civ. L. II. n. 457.* *g* *Ipsæ Civ. L. III. c. 1.* *h* *Tac. Ann. L. Plac. 16.* *Dio. L. XLII. p. m. 110*

quam habet iniquitatis. Quid enim iniquius, quam cogere creditores, ut in solutum accipiant res soli, qui nummos crediderunt. Sed hac iniquitate legum iniquior longe fuerat scelestus foeneratorum iniquitas, qua debitores suos exhauriant: unde etiam additum fuit legi, ut summa tris alieni deduceretur, si quid usurae nominis numeratum, aut per scriptum fuisset: qua conditione quarta fere pars crediti deperibat. Itaque nemo a tribunali Trebonii secundum hanc legem jus dicentis appellavit; licet M. Caelius Rufus Praetor, se auxilio fore, si quis appellasset, polliceretur. Sed cum idem Caelius plures leges in commoda oblatorum ferret, iudicio Senatibus a Republica remotus est. Desceivrat autem a partibus Caesaris, vel quod Trebonio mandatam urbanam jurisdictionem inique ferret; vel quod gravi aere alieno obrueretur. Ergo, cum palam se proficisci ad Caesarem simulasset, Miloni exili, qui fugitivorum exercitum construxerat, se conjunxit: atque illi simul bellum in Italia excitare coeperunt. Et Milo quidem, quomodo poterit, antea dictum est: Caelius vero ab equitibus Caesaris Gallis & Hispanis, quos pecunia promissa sollicitabat, est interfectus. Caesar porro, ut iniquitati foeneratorum etiam magis obviam iret, altera lege

a Suet. Jul. c. 42. b Cas. de B. C. L. III. c. 21. c 1/2 e Cic. ep. ult. d Liv. ep. 111. e Cas. B. G. L. III. c. 122.

lege lata statuit, Ne quis in auro argentove signato plus quam sestertia sexaginta haberet. Præterea ambitus lege Pompeja damnatos, et etiam filios a Sulla proscriptorum a legibus ad Populum latius restituit. Gallis Transpadanis civitatem Romanam dedit. Cumque jam de legibus quibusdam latius agamus, addendum est, anno præcedente latam fuisse legem ab A. Hirrio Tribuno plebis, qua cum collega suo M. Antonio Pompejanos proscriberat, & dignitatibus spoliabat: quod loco citato excusare conatur Cicero.

§. IX. Jam autem tempus posceret, ut Caesarem in Græciam transeuntem sequeremur; sed convenientius videtur, ut prius uno verbo aliquid de bello in Illyrico gesto dicamus. C. ibi Antonius Caesaris legatus inale contra Pompejanos res gessisse legitur: nam, dum ibi Dolabelle auxilium ferre conatur, a M. Octavio & L. Scribonia Libone in insula quadam exigua conclusus & fame pressus cum plebisque suorum captus est. Missa quoque a Basilio in auxilium ejus rates, quales inopia navium fecerat, nova Pompejanorum arte Cilicum, actis sub mare funibus, capta quasi per indaginem h. Memorandum ibi exstitit facinus Opterginorum, quorum navis in vadis hæserat. Juventus enim, qui ea vehebatur, circumfusi undique

S 2

a Phil. 1400. b Dio L. XLV. p. m. 1110. c Ily p. 109. d Plus Cas. p. 725. e Dio l. d. f Cic. Phil. XIII. c. 16. g Dist. d. h Flor. L. IV. c. 2. Lucan. IV. 449. i Fucunt in Venetor regione, que hodie Marchin Tarvisina.

dique exercitus per totum diem tela sustinuit; & quum exitum virtus non haberet, tamen ne in deditiorem veniret, hortante Tribuno *Vultejo*, mutuis ictibus in se concurrat.

Bellum in Graeciam translatum.

§.X. Sed cum legibus illis, quas diximus, ferendis, comitiis præterea & feriis Latinis undecim dies impendisset *a*, Dictatura se abdicavit, Dictatoris tamen potestate sibi servata. Eerias autem illas potissimum prætextum sumende Dictaturæ habuerat: nam vera causa fuerat, ut magistratus crearet suarum partium, neque res rediret ad interregnum *b*. Deposita Dictatura seipsum cum P. Servilio Consulem creari fecit, licet dictatoriæ tamen potestatem retineret; & statim cum exercitu in Græciam trajecit *c*: quo tempore *cives Salonarum* Dalmatiæ urbis Octavium ab oppugnatione suæ urbis repulerant *d*. Narrat autem Cæsar *e*, se hoc tempore L. *Vidullium Rufum*, quem bis dimiserat captum, atque inde pro beneficiis acceptis idoneum judicabat, cui mandata committeret, dimisisset; & ejus ore adhuc condiciones tulisse Pompejo, ut leges pacis a Senatu & a Populo peterent: interea in concione uterque juraret, se *triduo proximo exercitum dimissurum*. Atque etiam per Vatinius legatum colloquium eodem animo petiisse: verum respondisse Labicnum, nisi *Cæsaris*

suæ capite relicto, pacem esse nullam posse a. At interim ad Cæsarem nullæ amplius naves legionæve, quas expectabat, venerant *b*; donec literis asperius scriptis Antonium & Calenum permovit, ut mare trajicerent; ubi utrinque & ab hostibus & a tempestatibus varia pericula fuerunt. Verum Cæsar longius inde procedendum existimabat *c*: & quum legati quidam ex Thessalia, Ætolia, Macedoniaque venissent, imperata facturas earum gentium civitates pollicentes, si præsidio missio defenderentur, aliquot eo cohortes misit. Et postquam Pompejum ad *Asparagium* in Macedonia esse cognovit, cum exercitu eo proficiscitur: castrisque juxta eum positus decernendi potestatem facit *d*. Sed cum se suis locis teneret Pompejus, postidie Dyrrachium profectus est, quo omnem belli apparatus Pompejus attulerat, si ab eo intercludi posset. Atque ibi maximis operibus Pompejum circumvallavit *e*: simul, ut pabulatione eum prohiberet, equitatumque ejus ad rem gerendam inutilem efficeret: atque ut auctoritatem, qua ille maxime apud exterarum nationes niti videbatur, minueret, cum eum obsideri, neque audere prælio dicere audivissent. Pompejus etiam, quantum spatii poterat, perpetuismunitionibus occupat: cumque in præliis, quæ quotidie fiebant, aliquando repulsi essent

S. 3.

Cæsa-

a *ipse* B. C. L. III. cap. 2. *b* *Cic. Att. L. IX. num. 11.* *c* B. C. L. III. c. 6. *d* *ib. c. 9.* *e* *ib. c. 10.*

a *Civ. L. III. c. 19.* *b* *Ibid. c. 25.* *c* *Ibid. c. 34.* *d* *Ibid. c. 41.* *e* *Cic. Att. IX. nu. 14. Fam. IX. n. 9.*

Cæsariani, dicitur glorians apud suos Pompejus dixisse, *Non reculare se, quin nullius usus Imperator existimaretur, si sine maximo detrimento legionibus Cæsaris sese recepissent inde, quo temere essent progressi a*. Et revera Pompejo quotidie plurimæ naves, quod prohibere non poterat Cæsar, comæneum suppositabant; cum ipse consumptis longe lateque frumentis summis in angustiis versaretur. Milites tamen ejus omnia incommoda fortitudine summa tolerabant: & Pompejus aque penuria affligebatur; siebantque interim crebre pugnae, ita ut aliquando uno die sex praelia facta sint. Cæsar interea rursus tentat, an interventu Scipionis pax componi posset: sed frustra, castigante tamen Scipionem Favonio. Itaque aderat jam rursus in castris Pompeji Scipio, qui ab eo, dum mare transiit, in Syriam provinciam suam dimissus fuerat cum Magni filio Cneo, ut pecunias, classem, auxilia quanta possent compararent. *Bathus* etiam *Cornelius* hoc tempore, si Vellejo d credimus, summa temeritate ad Lentulum Consulē in castra venit, ut ejus fidem pretio tentaret: sed potius hoc factum est, ante quam Lentulus Italia excessisset; ut ex Ciceronis ad Atticum epistolis colligitur: qui etiam videtur credidisse facilem persuasum futurum Lentulum. At Cæsar tandem duplici clade affectus.

a Cæs. l. prox. d. c. 45. *b* Ib. c. 57. *c* Plut. Pomp. p. m. 652. *d* L. II. cap. 52. *e* L. VIII. nu. 9. *f* 11.

fectus exercitum ab obsidione redexit a; & Pompejani; licet cuivis potius causæ, quam virtuti eorum hi successus essent adscribendi, tamen per orbem terrarum fama ac literis victoriam suam celebrabant. Cæsar a superioribus consiliis depulsi omni belli rationem commutat. & in Thesaliam profectus Gomphos, munitum oppidum, uno die expugnat. Pompejus paucis post diebus in Thesaliam pervenit, castra cum Scipione conjungit. Vix vero credi potest, quod narrat Cæsar, tantam Pompejanorum fuisse fiduciam, ut de Sacerdotio Cæsaris jam Scipio alique contenderent: utique de præmiis & penis eorum, qui hoc bello bene vel male meriti essent, cogitarent: quorum tamen etiam Plutarchus fidem fecerit.

§ XI. Tandem Cæsar pugnandi oppor-^{Praelium} tunitatem, quam diu captaverat, nactus est; cum Pompejum sui omnes hortati essent, ut praelio deceretur: si ilque victoriam suis pene sine sanguine pollicitus est, egregie secundas hic agente Labieno quo præcunte omnes jurant, se, nisi victores, in castra non reversuros. Erant autem copie Pompeji Cæsarianis altera parte majores: sed minus prudenter, ut recte videtur observare Cæsar, suis edixerat Pompejus, ut Cæsarianorum imperium exciperent. Nam ita alacritatem

S 4. fno.

a Cæs. B. C. L. III. c. 63. *b* Ib. cap. 72. 79. *c* Ib. c. 80. *d* Pomp. p. 655. *e* Ib. c. 86. *f* Plut. Pomp. p. m. 656.

suorum militum represserat; cum omnibus potius modis augere eam debuisset. Et utrumque exercitum lacrymæ magis & luctus, quam alacritas invaserant, quod contra cives se pugnaturus esse cogitarent. *b.* Cæsariani, eum medium fere spatium, quod inter duas acies erat, currendo confecerunt, & a Pompejanis non concurren animadvertissent, consisterunt, ne consumptis viribus appropinquarent: atque inde renovato cursu hostes suos invaserunt; a quibus fortissime excepti sunt. Sed cum Cæsar perire suos in plures acies divisisset, recentes bis terve festis opponere potuit. Terrebant etiam Pompejanos, præsertim si qui delicatuli essent. (& illi plures in Pompeji partibus erant) quod ora hostium fodere Cæsar iusserat. *e.* Cujus tamen vocem quoque exceptam ferunt, *Parce civibus*: quæ neque ad clementiam, neque ad jactantiam referenda videtur: sed ad prudentiam potius, ne victi salute desperata pugnam resumerent. Igitur Pompejus, cum equitatum suum, quo circumvenire hostilem aciem speraverat, pulsum vidisset, attonito similis in castra se & protinus in prætorium recepit, rerum eventum cum diffidentia expectans. L. Domitius, qui harum partium post Pompejum fere prim-

princeps erat, in fuga ab equitibus interceptus est. Prudentes autem viri jam animo perspexerant, penes Cæsarem victoriam fore, quod & audacia plus haberet ejus exercitus, quippe qui patriæ bellum intulisset; & roboris propter vetustatem. *b.* Cicero huic prælio non interfuit, sed propter infirmitatem corporis remansit in castris: vel potius, ut apud Livium fuit, quod nihil minus quam ad bellum natus esset: imo ex quodam loco colligi videtur, eum cum M. Varrone & M. Catone fuisse Dyrrhachii. Ad eum tamen victo Pompejo imperium ex sententia Cæronis delatum est: imo illud repudiantem amici Pompeji fere interemerunt; ita ut ægre a Catone eriperetur. Atque hoc est prælium celeberrimum *Ephrasium*; quo plane libertas Reipublicæ Romanæ concidit, a loco vicino Thesaliæ denominatum: sed quod sæpe etiam per errorem in *Philippiis* campis commissum legitur; ubi postea Brutus & Cassius victi sunt: qui error tamen poetis & poetico scriptori Floro maxime est peculiaris.

S. XII. Verum mox etiam castra Pompejanorum sunt expugnata. Pompejus equo citato Larissam, & inde nocturno

Pompeji
fuga
iti

S. 5

a *Plut. Pom. p. m. 656.* b *Diæ L. 41. p. m. 117.* c *Plut. Pomp. p. m. 657.* d *A. Cæs. p. 729. Lucan. VII. v. 318. Flor. L. IV. c. 2.* e *Suet. Jul. c. 75. Flor. l. d. g. App. d. Civ. L. II. n. 478.*

a *Cæs. B. C. L. III. c. 99.* b *Cic. de Divin. II. c. 55.* c *Id. Fam. IX. n. 18.* d *Plut. Cic. p. m. 880.* e *L. CXI. f De Divin. L. II. c. 32.* g *Pl. l. d. h Vid. Cl. Duher. ad Flor. L. IV. c. 2. Cl. Masson. vita Horatii p. 11. A. Herum L. IV. c. 3.* & 7. k *Cæs. B. C. L. III. c. 96.*

itinere, non intermisso exiguo comitatur (ambo erant Lentuli, Favonius, & Rex Galatiae Deiotarus) ad mare peryenit: & cum ibi unam tantum noctem, dum ex Amphipolitanis hospitibus pecuniam ad necessarios sumptus corrogat, constitisset, navi oneraria Mitylenas primum, ubi uxorem habebat & filium, atque inde in Cyprum navigat: qui imprudentissime se per calliditatem Cæsaris, tanto spatio a classe sua abstrahi fuerat passus. Praeficere cogitaverat huic classi, ut etiam id addamus, Catonem. Sed reputans, si victor foret, Catonem, quando viribus polleret, cum coacturum esse, ut legibus obtemperaret, Bibulo classem potius commisit: neque minus propterea partibus fidelis fuit Cato. Sed Pompejus, cum & Antiochenis & Rhodiensibus (nam de illis locis adeundis cogitaverat) adversos jam sibi esse intellexissent, pecunia societatis publicanorum ablata, & alia præterea a privatis sumpta, de Africa aut Parthis petendis consilia agitare dicitur: sed ultimum hoc vix simile vero videtur, cum post expeditionem Crassi Romanos, & se præcipue summo opere Parthis exosos esse probe sciret. Ergo cursu in Ægyptum directo pervenit Pelusium: ubi calu erat Rex Ptolemæus, puer ætate, cum sorore Cleopatra tunc bellum gerens. Erat hic Ptolemæi Aulectis, sive Dionysii filius, qui etiam *N. VIII.*

L. 10.

^a *Ibid.* c. 102. ^b *Plin. Nat. p. 62. 785. c. 11.*
Pomp. p. 659. Flor. L. IV. c. 2.

Dionysus, iidem ut pater ejus, fuit dictus, & ex testamento patris cum Cleopatra regnum susceperat. Hæc aliquot annis fratre majori fere sola regni curam habebat: & beneficiorum a Pompejo in patrem suum collatorum memor, a eum frumento & classe juverat: nam, ut vidimus, faciente Pompejo pater Cleopatre in regnum fuerat restitutus. Sed Alexandrini, seditiosum hominum genus, Cleopatram, quod muliebri imperium dedignantur, regno pepulerant, paucis ante mensibus, quam Alexandriam appulisset Pompejus. Hic statim cum advenisset misit, ut pro hospitio atque amicitia patris a Rege reciperetur: atque ejus opibus in calamitate tegeretur. At amici Regis, & præcipue *Theodorus* Regis præceptor, veriti, ne Pompejus sollicitato exercitu regio Ægyptum occuparet: vel, quod verius multo est, despecta ejus fortuna, eum ad Regem venire jussissent. Sed, postquam naviculam parvam cum paucis suorum conscendisset, ab *Achilla* præfecto regio & *L. Septimio* Tribuno militum (hic quondam e apud Pompejum ordinem duxerat) interficitur. Neque tamen hoc factum ratione caruit; nam si eum recepissent, hostem Cæsarem & Pompejum dominum habituri erant; si abegissent, succensere poterat Cæsar, quod non quæque cum forent persecuti. Et metuebant etiam, qui missi erant, ne vel ab

S. 6. ipso.

^a *Vellej. L. II. c. 53. b* *Liv. epir. 112. c* *Flor. L. IV. c. 2.*

ipſo Rege, qui multum, ut vidimus, Pompejo debebat; vel ab Egyptiis, qui bene ei cupiebant, recipere^a. Sed, præter Pompejum, etiam L. Lentulus a Rege comprehenſus & in cuſtodia necatus eſt. Truncum Pompeji cadaver, nam caput ablatum fuerat, libertus Pompeji *Philippus*, ſene quodam Romano adjuvante, in litore cremavit; & juſta ei, ut ſinebat occaſio, fecit. *Cornelia* & *Sextus Pompejus Magni* F. fuga evaſerunt in *Cyprum* c. Caput Pompeji oblatum aſpernatus eſt *Cæſar*; & lacrymas annulum ejus accipiens fudit: quas tamen fictas fuiſſe ſatis patet, cum eum perſequi, do acciperet, non deſtitit e^d: & ita jam antea *Ciceroni* dixerat *Curio*, qui arcanorum conſiliorum *Cæſaris* erat conſcius, Pompeji interitum ſinem demum bello fore: quanquam ſarendum ſit, *Cæſarem*, niſi ambitioni inferendum eſſet crudelis indolis non fuiſſe. Hic finis fuit *Viri* omnium, quotquot hæcenus *Roma* tulerat, auctoritate & rebus geſtis præcipui. Tribus enim Conſulatus, totidem triumphis ex tribus Orbis partibus relatis vere *Magni* nomen ueruiſſe videri potuit: ejuſdemque finis luculentum ſpecimen fragilitatis rerum humanarum præbet. Quod autem vitam ejus in civitate actam attinget, felicior ſane quam prudentior fuiſſe vide-

^a *Dio* L. 42. p. m. 121. b *Plut.* *Pomp.* p. 663. c *Liv.* l. 4. d *Dis* l. 42. p. 123. *Vid.* & *Cir. Aſt.* L. IX. n. 4. *Luann.* L. IX. v. 1035. ſeq. e *Cic. Aſt.* L. X. n. 4.

videtur: idque etiam in hac ultima pugna patuit, ubi tamquam certa victoria foret, nihil quo reſugeret, nihil quo res collapsas reſtitueret, ſibi reliquum fecit ^a. *Magnus* tamen ob res geſtas jure dici potuit: *Bonus vir* appellari per inſanabilem ambitionem, & quæ eam neceſſario committantur crimina, non meruit. Occiſus eſt pridie natalis ſui, duodeſexageſimi b.

CAPUT NONUM.

Bellum Alexandrinum, & Ponticum, & Africanum.

§. I. **C**æſari, ut ad prælium in *Theſſalia* commiſſum revertamur, exigua ſuorum clade tanta victoria ſteterat: nam non amplius quam ducentos milites deſideravit: ſed centuriones, fortes viros, circiter triginta amiſit c. Ex *Pompejanis* quoque militibus non plus quam ſex millia interfecti d. *Servorum* major numerus occidit: pedites captos legionibus ſuis fere *Cæſar* immiſcit. Multis illuſtribus viris incolumitatem dedit; & inter eos *M. Bruto*, quem ſtatim *Gallix* *Ciſalpinæ* præfecit: & qui mox inter percussores ejus præcipuus fuit e. *Senatores* vero & *Equites* quibus jam ſemel ignoverat, interfici juſſit: niſi quod amicis ſuis ſingulis unius ſalutem condonavit. *Literas* quoque in ſeriniſ *Pom-*

^a *Dio* L. 42. *inir.* b *Vell. Pat.* L. II. *cap.* 5. c *Cæſ.* B. C. L. III. c. 99. d *Plut.* *Pomp.* p. 677. e *Cæſ.* p. 730. e *Vid.* *Dion.* l. 43. ipſo f.

Pompeii repertas cremavit: neque legi-
 eas, neque desperit; ne quid gravius in
 quinquam statueret cogetur. Castra
 Pompeii ingressus Cæsar ingentem ibi ap-
 paratum luxuriam, & alia, quæ victoriæ
 fiduciam designarent; invenit a. Verum
 omnibus rebus relictiis persequendum sibi
 esse Pompeium statuens in Asiam primum
 pervenit: & ibi classem Pompeii, cui C.
 Cassius præerat; solo terrore in potestatem
 redegit e: & paucos dies ibi commo-
 ratus, quum audissent Cyprum visum Pom-
 peium, conjectans eum in Ægyptum iter
 habere, cum legionibus duabus, sed in
 quibus tria tantum hominum millia &
 ducenti erant, & paucis equitibus per-
 venit Alexandriam c. Verum, cum conti-
 nuos ibi Ægyptiorum tumultus, tum ob
 exactionem pecunie, tum quod sacris eo-
 rum non abstineret; tum etiam; ne a
 Cleopatra Cæsari, apud quem jam plu-
 rimum poterat; & qui facillime libidini-
 bus vincebatur d, traderentur; experiret-
 tur, legiones alias, quas ex pompejanis
 militibus consecerat, ex Asia adduci ius-
 sit. Interim Regem Ptolemeum & soro-
 rem ejus Cleopatram exercitum dimittere,
 (nam bellum adhuc acriter gerebatur) &
 de controversiis iure apud se potius, quam
 armis inter se disceptare voluit: ubi ta-
 men ipse Cleopatra jam amore captus,
 advocatum potius puellæ, quam iudicem
 egit.

a. *Ipse B. C. LIII. c. 76. Plur. Pomp. p. 657.*
 b. *D. e. 41. p. m. 122. qui L. Cassium vocat.*
 c. *D. G. L. III. c. 106. d. Dio. 42. p. 130.*

egit: Sed magis etiam tumultuantibus Æ-
 gyptiis in concionem progressus Cæsar
 ostendit, ex Regis defuncti testamento
 Ptolemæo simul & Cleopatræ regnum de-
 beri, ita ut hæc fratri nuberet: ejusque
 testamenti executionem se procurare vel-
 le, qui Dictator Populi Romani esset,
 (nam post victum Pompeium contra le-
 ges abiens; & in annum Dictator consti-
 tutus fuerat; M^æ Antonio Equitum ma-
 gistro) cui harum rerum procuracionem
 Rex defunctus mandaverat: In eum tamen
 terrorem pervenerat Cæsar, ut etiam de
 suo, vel de Populi Romani potius pro-
 vinciiis Cyprum Ptolemæo Juniori *Asi-*
naeque ejus sorori concederet; nedum ut
 ipse ex rebus Ægypti aliquid adipiscere-
 tur: Sed dum de testamento Regis apud
 Cæsarem disceptatur a, *Pothinus* eunu-
 chus, qui regnum pueri Regis curabat,
 cum Theodoræ Regis magistro b bellum
 parat: & Achillam singularis audaciam
 virum omnibus copiis præficit: vel potius
 id jam fecerat; ante quam cum Ptolemæo
 ad Cæsarem accedere: nam Cæsar depre-
 hensis ejus consilii in ipso convivio eum
 interfici curavit; quod periculum vix ef-
 fugit Achilles c. Rex tum Cæsaris horta-
 tu legatos mittit, qui, quid esset suæ vo-
 luntatis ostenderent: Horum alter gravi-
 ter vulneratus, alter interfectus est a mi-
 litibus, quo: ad id facinus Achilles inci-
 taverat, ut ita omne spem veniæ a Cæ-
 sare.

a. *Cæs. B. C. LIII. c. 109. b. Vid. Freinsh. ad
 Flor. L. III. c. 10. c. Plur. Cæs. p. m. 734.*

fare impetranda suis adimeret. Caesar quo maiore esset auctoritate, Regem, ut in sua potestate haberet, effecit. Isque a Cesare iustus ad Aegyptios concionem habuit, qua velle se ostendebat, ut pacem colerent: sed, cum facile intelligerent Aegyptii, Cesare cogente hæc fieri, nihil a proposito deslexerant. Achilles vero copius contractis Alexandriam occupat: & cum Cesare de classe, quæ in portu erat, obtinenda acriter contendit. Sed rem obtinuit Cesar, omnesque naves incendit: & Pharon turrim in insula, quæ portum Alexandrinum claudit, occupat. Filia vero minor Ptolomæ Regis Arsinoe ad Achillam evasit. Ita hæc initia belli a Cesare narrantur. At illi, non necessarium hoc bellum ipsi fuisse, sed Cleopatræ amore excitatum, tradunt, quæ curaverit, ut constituta loco eulcita ad Cesarem in-terretur.

Belli A-
lex. hi-
storia
con-
nuata.

S. II. Ita constato bello Cesar aliunde etiam auxilia & apparatus belli arcessit, quod neque loco, neque tempore æquo; sed hycæ anni & intra moenia copiosissimi ac solertissimi hostis inopie rerum omnium, atque imperatus genere cogebatur. Sed interim dissensionem orta inter Achillam & Arsinoen, Achillas interficitur: exercitus Ganymedi Eunucho transditur. Hic cum Cesarianos aqua intercluderet magnus eos timor.

REIPUB. ROMAN. LIB. IX. 425
timor incescit: cui puteis effosis, & magna vi aquæ dulces inventa occursum est. Et, licet jam navali pralio superior fuisset Cesar, Alexandrini nihilominus omni studio parandæ classi incubuerunt. Et, cum jam utriusque suis viribus confiderent, iterum navali pralio decertatum est; atque superior Cesar fuit: qui mox etiam castella quædam ad portum frustra occupat, alia frustra tentat: & ut Alexandrinos in se intruentes propelleret, navalia incendit. Latus pervagatum hoc incendium præter alia etiam ingentem multitudinem librorum abolevit: quorum interitu magnum damnum fecit Republicæ literaria: nam dubitari nequit, quin non tantum Græcorum librorum, verum etiam aliis linguis conscriptorum ibi fuerit copia: cum hodie, præter Sacre Scripture codicem, ne unus quidem auctor vetulus lingua aliqua Orientis conscriptus ad nos pervenerit: nam de Sinesium scriptis non hic non agere, facile æquus Lector videt. Inter has pugnæ ipse Cesar aliquando in tantum discrimen venit, ut navigium, in quo erat multitudo fugientium depressum una cum hominibus interierit: ipse ad naves, quæ longius constiterant, natando evasit: summo quidem periculo suo, cum ex paludamento eum noscentes hostes telis creberrimis eum peterent: ubi tanta constantia Cesaris fuit, ut ne libellos

a Diol. 42. p. 132. b Cæf. E. C. L. III. c. 111.
d Plur. Cæf. p. 730. f. d. lib. de bell. Al. c. 1.
e Suet. Jul. c. 35. f. Hist. c. 4.

& oravit simul Domitium, ne regnum suum a Pharnace Ponti Rege vastari pateretur: nisi enim eo malo liberaretur, pecuniam Cæsari promissam se persolvere non posse. Nam Pharnaces per civile hoc Romanorum bellum occasionem omnium patrum Regni recuperandi natam credens, rebellionem fecerat, Ergo Domitius mittit ad Pharnacem, ut Armenia & Cappadocia (nam etiam has invaserat) decederet; simulque exercitum propius illis regionibus admovit: & regia munera, quæ compluribus legationibus missis ei offerebat Pharnaces, constanter aspernatus est: nec ideo Rex legatos mittere cessabat, quo etiam facilius decideret. Sed cum tabellarios Cæsaris literas ad Domitium ferentes interceptisset, & inde vidisset, maximo in periculo versari Cæsarem, omnino tempus sibi trahendum statuit; Domitius vero, ut tutius ad Cæsarem ire posset, prius consilium voluit: quem vidit Pharnaces cum reliquis exercitus se per Cappadociam in Asiam recipere coegit: & mox Pontum nullo defendente obtinuit, victoria crudeliter usus. Et plura recuperasset, nisi *Ascander* cui tutelam Bosphori crediderat, res novas fuisset molitus. Sed interim Cæsar, qui jam res Syrie ordinaverat, magnis itineribus ad fines Ponti & Gallogræciæ accessit, Regemque Dejotarum, qui reo-

REIPUB. ROMAN. LIB. IX. 429
rum habitu sumpto supplex ad eum venerat, in fidem recepit, venia ei & veteri regno concessit: auxiliæque ad bellum gerendum adducere iussit: Tetrarchia tamen regno pecuniæque multavit. Statim ac Pontium advenit Cæsar, legati a Pharnace adierunt, *salutem quicquid imperatum foret*, promittentes: qui tamen moram tantum rebus suis utilissimam quærebat, cum probe sciret, pluribus de causis Cæsarem ad Urbem revocari. Ejus ipsius tamen moræ impatiens, & exercitum Romanum contemnens, quem sub duce Domitio pepulcrat, imprudenter, & incredibili temeritate castra Cæsaris tutissimo loco posita aggressus est. Et pretium stultitiæ ingentem cladem, & totius regni amissionem tulit. Dio quidem, eodem die quo advenit Cæsar, prælium commississe, & hostem vicisse tradit: sed intercessisse aliquid temporis, ex narratione Hirtii intelligimus: dicitque Suetonius, e intra quintum quam adfuerat diem, quatuor, quibus in conspectum venit, horis, una acie hostem profugasse. Hoc certum est, eum celeritate & felicissime confecto bello regionum illarum statum composuisse, & celerius omnium opinione venisse in Italiam, cum Bosphori regnum Mithridati Pergameno, de quo diximus, concessisset: & ingentem undique pecuniæ vim

cor-

a Dio. l. 42. p. 134.

b Hirt. de B. Al. cap. 37.

a Hist. lib. 68. b Cic. de Divin. l. 1. c. 15.
c Dio l. 42. p. m. 135. d Hirt. c. 74. e Jul. c. 35. f Hirt. de Bell. Al. c. 78.

430. HISTORIA
corralisset; cum merito duas esse res
pradicaret, quibus & quareretur & ser-
uaretur, & augetur potentia, pecu-
niam nempe & milites. Jure ergo ob
hanc victoriam celebratum Pontico triumpho
inter pompæ secula trium verborum
praesulit titulum, VENI. VIDI-
VICI. a.

Res De-
gotari
Regis.

§. IV. Eodem tempore etiam Dejota-
ro Regi veniam dedit Caesar: imo etiam
hospitium ejus est usus; cum nullam
obsequii officique erga Caesarem genus
Rex praetermitteret. Sed idem hoc hos-
pitiū maximum Dejotaro periculum
creavit b. Nam nepos Regis ex filia
Caesar simul cum Philippo, an Philippo
e medico Regem, senem valde, d
sed vegetum, accusarunt, quod Caesarem
quodam die, si in balneum iussisset,
occidere cogitasset. Defendit De-
jotarium Cicero apud Caesarem oratione,
quae exstat: sed neque absolutus a Caesare,
neque damnatus Rex fuisse videtur.
Statim certe, postquam cæsus fuit
Caesar, omnes suas ditiones recepit e:
& partim Reip. diligentissimus cultor
Bruto etiam auxilia submisisse legitur.
Videtur tamen tenuissimo ingenio fuisse
Dejotarus, si vera sunt, quae de eo nar-
rat Plutarchus f: cum nempe, cum com-
plures haberet filios, omnes ceteros necal-

se 3

a Suet. Jul. c. 37. b Vid. Or. Cic. pro Dejot.
c Vid. ib. c. 6. d Id. Phil. X. l. cap. 13. App. an.
Parth. p. 136. Dio L. 47. p. 227. e Cic. Phil. II.
c. 37. f De Scicior. repugnantiis p. m. 5049.

REIPUB. ROMAN. LIB. IX. 431
se; cum vellet unū regnum domanque
relinquere.

§. V. Sed, ut ad Caesarem revertamur,
hic cum post fugam ex Italia Pompeii in
Hispaniam proficisci constitisset, Curio-
nem in Siciliam miserat, ut ea recupera-
ta protinus exercitum in Africam transdu-
ceret a. Tenebat eam Aetius Varus, qui
post pugnam ad Auximum fuga eo delat-
us vacuum occupaverat: & Tubercium,
cui ea provincia forte obvenerat, ejus
aditu prohibuerat. Et favebat ibi Pom-
peii partibus Rex Numidia Juba b: cui
paternum cum Pompejo hospitium inter-
cedebat; & idem privatim Curioni inimi-
cus erat, quod hic in Tribunatu plebis
legem de Juba regno publicando tulerat e:
& Romae hostis fuerat judicatus. Sed Va-
rus a Cutione (postquam is exercitum
suum, cujus fides vacillare videbatur,
oratione confirmasset d) praelio victus
fuit: ut etiam Numidiae quidam partium
ejus equites. Curio, qui ob has res gestas
Imperatorem se appellari passus fuerat e,
Uticam statim obsedit: sed adventu Juba
vinciaco recessit, reliquas copias exspe-
ctare & bellum ducere parans: praefer-
tim cum Afris inimicis uteretur, qui font-
ibus medicamento infectis multos morbos
in ejus exercitu provenire fecerant. Sed
rumoribus quibusdam de impeditis Juba
rebus

De bel-
lo Afri-
cano.
A. U. 704

a Caf. Civ. L. 1. c. 30. b Caf. Ib. L. II. c. 25.
b Dio L. 41. p. m. 71.
d Caf. d. L. c. 33.
c Appian. Civ. L. II. n. 455.

rebus permotus & imprudenter valde cum impari exercitu prælium committit: & cum se superatum videret in hostes se immittens & fortiter pugnans interficitur. Milites ejus ad unum omnes caesi sunt: equites quidem superstites fuerunt. Qui sub M. Ruffo Quæstore in castris relictis fuerant ingenti terrore perclusi partim in Siciliam aufugunt; partim se Vario dedunt. At horum etiam magna pars Jubæ mandato est interfecta. Sed Cæsar, cum ex Asia reversus brevem in Urbe moram fecisset: & Consules in paucos dies usque ad finem anni (licet ipse Dictaturam retineret) constituisset *b. Q. Fufum Calpurnium* & *P. Vatinius*, collecto in Sicilia exercitu navem conscendit; cum antea gravem militum seditionem fortissime compevisisset *e*: & post diem quartum in Africam appulit circa brumam *d*, cum ipse paullo ante tertium Consul esset factus. Ibi statim ex consilio *L. Planci* legati ad *C. Considium*, qui *Adrumeti* præerat, captivum cum literis misit, si ille in partem Cæsarum pertrahi posset: sed captivus ille statim Considii jussu interfectus est *e*. Cæsar repulsis eruptionibus, quæ ex oppido fiebant, cum vires illi oppugnando non haberet, *Ruspianam* & *Leptin* contendit; & ab oppidanis benigne exceptus ibi reliquum hyemis transegit *f*: cum

a *Cæs. lib. c. 38. b* *Tabb. Capitol. Dio L. 42. vers. f. c* *Plut. Cæs. p. 732. Diol. 42. p. 137. d* *Cic. de Divin. L. 1. c. 24. e* *Hirt. de bell. Afr. c. 4. f* *Dio L. 42. ipso f.*

eum jam etiam in itinere ex oppidis castrisque legationes venissent pollicentes paratos esse, quæ imperasset facere. Inde cum *Labiæno* aliquoties manus conferit *a*: & prima quidem pugna infelicitate: quando *Peterejus*, qui cum *Labiæno* erat, imprudenter victoria sua usus non est; quod eam laudem se *Scipioni* reservare diceret *b*. Sed audiens *Cæsar*, cum copiis adventare *Scipionem*, castra diligentius communit *c*, angustias etiam rei frumentariæ metuens *d*: nam ea jam graviter laborare cœperat *e*. Penes hunc *Scipionem* *Pompeii* foederum jam summum in Africa erat imperium, virtum quippe consularem: nam antea id habuerat *Cato f*, qui cum classe, cui præfectus fuerat, victo *Pompejo* a *Dyrhachio* in Siciliam primum, inde in Africam venerat; multis, qui eas partes secuti fuerant, ad se receptis. Nam alii tum, inrer quos *Cicerone g*; recta statim Romanam contenderant victoris clementiam experturi. Sed vix rerum statum in Africa perspexerat *Cato*, quin male de totius belli eventu omninareretur *h*, tum ob alias causas, tum ob *Scipionis* imperitiam & crudelitatem. *Nihilominus* *Jubam* cum *Scipione* reduxit in gratiam: cum hic antea & *Scipionem* & *Varum* tanquam pro *Satrapis* habuisset; licet *Scipio*

Tom. II.

T

Ju-

a *Hirt. c. 12. f. 99. b* *Appian. Civ. L. 11. n. 487. c* *Hirt. cap. 20. d* *Dio L. 43. init. e* *Plut. Cæs. p. m. 732. c* *Liv. ep. 113. f* *Diol. 42. p. 123. Cic. Art. XL. n. 6. g* *Plut. Cæs. p. 748. h* *Plut. Cæs. p. 788.*

Juba omnem Africam promississe dicitur. At Cato Scipioni idem consilium, quod antea Pompejo, dedit, ut bellum duceret. Interim *Cn. Pompejus* Magni filius, cum aedue a Catone objurgaretur, quod nihil patre dignum praestaret, impressionem in Mauritianiam & regnum *Negus* fecerat: sed re male gesta ad insulas Baleares discessit *b*. Postea autem probe instructus in Hispaniam, quae seditionibus agitabatur, dimissus fuit. Bellum exinde varia fortuna ductum est: licet primum summa consilii inopia haereret Caesar, quod nec diutius ob annonae penuriam trahere bellum, nec imminenti terra marique hostibus ex Africa discedere posset, spargebantur etiam inter ea libelli, quibus utraque pars milites promissis ad se traducere conabatur. Verum multum ad explicandum angustis Caesarem consulit *P.* quidam *Sitius*; qui cum quibusdam ab Italia exsulis in regnum Jubae absentis irripuit, & vastationibus Jubam compulit, ut magna parte exercitus ad regni sui defensionem uteretur. Interea oppida capiebantur: velitabatur *ix*. Plus, naves interceptabantur, plus tamen Caesari faventibus satis: licet etiam aliquando cum magno suo periculo pugnaverit *c*: sed haec omnia late referre longum foret. Tandem ad Thapsum urbem se convertit, ut vel ad praelium hostes eliceret; vel saltem ea urbe potiretur *d*:

& ico-

a Dio L. 43. p. 141. *b* *Hist. l. 23.* *c* *Plut. Cat. p. 752.* *d* *Dio L. 43. p. 142.*

& scopum obtinuit; nam hostium suorum exercitum iusto prelio profugavit, & minimo suo damno: ubi iterum celeritas Caesaris praecipua victoriae causa fuit; quae virtutes inter militares Caesaris virtutes postrema non fuit. Itaque paucis horis trinis hostium castris potitus est: cum etiam elephantibus bellorum rudes & impera *ix* sylvae, stragem suorum auxilient Equites Scipionis, qui ex praelio fugerant, *Paradi* oppidi incolae, qui eos non receperant, quod jam de victoria Caesaris certiores essent facti, vi oppido potiti acerbissimo supplicio afficiunt. Cato cum reliquis Pompejanis, qui elapsi fuerant, Uticam se ad defensionem parat: quam urbem servaverat *e*, cum Scipio in gratiam Jubae eam excidere voluisset, quod civis cum Caesare sentire viderentur *f*. Jam quoque Romanis, qui ibi satis magno numero erant, ad defensionem urbis animos addidit; (sed qui cito iis exciderunt) *g* servis tamen, quod plerique volebant, libertatem, ut militare possent, se daturum esse abnuens. Sed cum fugam potius quam defensionem oppidi suos agitare intellexisset, iis, qui proficisci velent, naves & viaticum tribuit. Quo facto sibi ipsi manus violentas intulit. Sed merentur paulo distinctius referri, quae ante mortem Catonis evenerunt: licet gemis

T = mor-

a *Hist. l. 81.* *b* *Flor. L. IV. c. 2.* *c* *Liv. ep. 17.* *d* *Plut. Cat. p. 787.* *e* *Dio L. 43. p. 141.* *f* *Plut. Cat. p. 787.* *g* *Dio L. 43. p. 143.* *h* *Plut. ib. p. 791.*

mortis ejus nequaquam probandum sit. Sed & videtur futura Cato, quæ acciderunt; & ne finiret, contenderat; & facta ne vidéret, viam reliquit; a: quæ mors homini quidem Ethnico nobilissima videri debuit. b. Palam ergo testatus, se gratiam a tyranno non esse petiturum, balneum, ut solebant veteres, ante coenam intravit c; & laudando etiam magis veterum more, cujus memoria in pudorem nos agere debeat, qui nugacibus ut plurimum sermonibus inter cenandum cum amicis delectamur, erudita de capitibus quibusdam philosophiæ super mensam disputatio fuit: atque in eo Stoicorum effatio maxime Cato constitit; *Solum sapientem, sive Virum bonum* (nam hæc synonyma erant Stoicis d) *esse liberum, omnes malos servos.* Cum tamen sensisset, tristitiam ex eo sermone ortam alio colloquio eam discutere tentavit. Soluta convivio, cum præfectis excubiarum ea, quæ tempus poscebat mandasset, amicosque rursus arctius esset complexus in cubiculum discessit. Ex, cum filius ensen inde abstulisset, acri efflagitatione eum sibi redidit fecit. Indò resumpto in manus *Dialo-go Platonis de anima* (nam eum jam antequam ensen ablatum vidisset legebat) arctissimo somno obdormivit. Cumque amicos, quos monuerat, ut Cæsaris gratiam

tiam requirerent, e portu solvisse audivisset, primo mane gladium corpori sub pectore impressit. Sed cum statim examinatus non esset, de lectulo decidens strepitum edidit: ad quem accitrentes amici refovere eum, & vulneri curam adhibere coeperunt, patiente illud Catone dum abscederent. At illi digressis manibus vulneris divellit, statimque expirat, annum ægens quadragesimum octavum. Et fuit sane Cato vir, ut ea tempora ferebant, optimus: sed quod idem est dicendum, quod de ejus proavo Catone Censorio diximus, virtutum ejus nequaquam ad Christianarum virtutum normam esse exigendam; quod vel ex sola ejus expeditione in Cyprium patet; & nisi ad finem properaremus, facile pluribus ostendi posset a. Cæsarem ferunt audita Catonis morte dixisse, *se mortem illam Catoni invidiosam, quando ille suam salusum Cæsari invidiosam.* Inde Uticensibus Cæsar veniam concessit; grandi tamen imperata pecunia. Rex Juba & Petreus Pompeii legatus, cum a Zanz oppidi civibus non reciperentur, in villam Jube se conferunt: atque ibi ferro inter se depugnant: & cæso Petrejo Juba a servo precibus impetravit, ut se interficeret e. Multæ etiam alii Pompejanorum hinc inde perierunt: multis aliis Cæsar veniam largitus est: & inventas in icrinio Scipionis literas combussit. Sed multos etiam captos

a *Cic. Art. L. XII. n. 4. b. id. Famil. lib. XII. n. 18. Horat. Od. L. XII. v. 31. c. Plus. Pers. l. 111. 10. d. Vid. Cic. Parad. V. Epist. Man. ad Plin. Stoic. L. III. Diss. 22.*

a *Vide de Cat. laude præter alios Senec. p. 14. c. 95. Lucan. ll. v. 238. & b. Hist. c. 90. c. 94.*

neavit, Afranium & Sullam Pompeii generum indicta causa: L. etiam *Casarem*, cui primum ignoverat; & qui postea libertos servosque Caesaris crudelem in modum enecaverat; & bestias quoque ad munus Populi comparatas contrucidaverat. Afranio jam semel ignoverat. Sed testatur etiam Cicero e, Africane causæ Caesarem iratorem fuisse. Scipio cum aliis Hispaniam petens a navibus Cesarianorum est circumventus d: & cum evadere non posset, seipsum gladio transiit e. Cesar confecto bello, quo vectigalia Romanorum maxime aucla sunt f, & Sallustio Mauritanæ præfecto, cum etiam partem copiarum in Hispaniam misisset, ubi bellum a Pompeii filii renovabatur, Romam ipse feliciter rediit. In Urbem reversus quatuor triumphos duxit, primum ex Gallis; secundum de Ptolemao Rege ex Aegypto; tertium de Pharnace Rege ex Ponto; quartum denique de Iuba Rege ex Africa. Populi inde de militum voluntatem donis & spectaculis sibi etiam magis asseruit g. Censu deinde peracto (quod etiam ex auctoritate Dictatoria fecit) civium numerum per hæc bella nimium quantum imminutum reperit: nam cum proximis Censoribus anno Urbis 703. censa fuissent civium trecenta & vi-

a Suet. Jul. c. 78. b Flor. L. IV. c. 1. Fam. Fl. 14. d. Hirr. c. 96. e App. Civ. L. II. n. 491. f Plut. Cas. p. 733. B App. Civ. L. II. n. 491.

& viginti millia, hoc censu tantum centum & quinquaginta millia reperta fuisse feruntur a.

§. VI. Sed antequam videamus, quid Cesar victor in civili Reipublice administratione constituerit, prius bellum Hispaniense narrandum est. Cn. Pompejus, postquam ex Africa in Hispaniam venerat, ibi qua vi, qua precibus, magna comparata manu b bellum acriter gerere coepit e; & etiam Baleares insulas in potestatem pedegerat. Erat etiam ejus Sextus Cordubam caput provincie prædido tenebat, paratiorque erant in Hispania exercitus, quod seise seditionis reos agnoscerent: & ambiguo quoque, ut videtur, eventu inter legatos utriusque partis navali prælio erat decertatum d. Cesar interim quartum jam Consulatum solus, & tertiam Dictaturam gerebat; sed Consulatum titulum tenus: imo eundem demum inuit post victoriam Hispaniensem in Urbem reversurus; & postquam in Urbem venit, abdicavit iusculo sibi *Lex Fatio Maxima* e: & cum in extremo anni die subito obiisset, in paucas horas, aut ad Kal. Jan. supererat, Consulatum ordinavit C. Canninius Rebilum f,

T 4 belli

a Liv. p. 115. Plut. Cas. p. 733. Appian. Civ. L. II. n. 492. b Vell. Pat. L. I. c. 55. c Hirtius, vel alius portus, de b. Hisp. c. 11. Nam filius horridior alium auctorem narrat. Vid. Suet. Jul. c. 56. d Flor. L. IV. c. 2. e Plin. H. N. L. VII. c. 53. f Cic. Fam. VII. 30. Suet. Jul. c. 76. Ner. c. 13.

De bello
Hispaniensi.

A. U. 703

belli civilis scilicet præmia festinans *a*. Et hinc *Consulium suffellorum* sub Imperatoribus origo promanavit. Sed revertamur ad Cæsarem. Hic Urbis custodiam permisit Lepido Consuli, & sex vel octo præfectis Urbis *b*. Atque inde celeri festinatione in Hispaniam profectus Pompeii res in augustum statim locum redegit; cum multi etiam ad Cæsarem ex castris Pompeii transfirent: qui *Aregus* urbe potitus *Imperator* appellatus est *c*. Hinc castra sua castris hostium contulit: ita ut plurima minoris momenti prælia sint facta. Atque ita demum in campum *Mundensem* ab urbe *Munda* * ita dictum, cum perventum esset, castra iterum contra Pompejum constituit: quem prudentiores monebant, ut bellum ducendo hostes suos in alieno solo morantes redigeret ad inopiam *d*. Sequenti die Cæsar, licet iniquiore loco *e*, prælium commisit: invitus fere; sed quod assultans Pompejum ignaviam ei exprobraret. Obtinuit tamen victoriam post pugnam discilem cæsis hominum circiter XXXM. & inter eos Labieno & Attio Varo; cuius legiones duæ cum *Cordubensibus* a partibus Cæsaris desciverant propter *Q. Cassii* Prætoris avaritiam *f*. Verum adeo anceps hæc pugna fuit *g*, ut jam in fugam Cæsariani ver-

ver-

verterentur: & ipse Cæsar postea allerere solitus fuerit, sæpe se de *villoria*, sed jam de *vita* dimicasse ac: que tamen vilis adulator, qui hujus belli historiam scripsit, dissimulat. Imo de extremis secum agitate dicitur *b*, cum cohortes hostium quinque, quas Labienus periclitantibus castris subsidio miserat, per transversam aciem occit, fugæ speciem præberunt. Hac occasione arripit Cæsar suorum animos erexit; & hostes percussit *c*. Cn. Pompejus fugiendo *Carrejam* pervenit: sed etiam inde cum paucis profugere coactus est; licet graviter vulneratus esset in pugna non tantum accepto vulnere, ac præterea, quod funiculum, cui pedem implicaverat, quidam præcidere volens, talum ejus per errorem secussit. Delituit inde in spelunca: sed captivorum indicio inventus & interfectus est; caputque ejus a *Didio*, qui classi præfuerat, ad Cæsarem allatum. Sex. Pompejum fortuna, sive providentia potius divina, ad alios casus servavit: iisque per aliquod tempus latrocinando sustentavit vitam. Cæsar statim victoriam uris metu, ne hostis elapsus pugnam redintegraret: sed hic adeo erat perclusus, ut hæc pugna finem bellis civilibus Cæsaris attulerit: Ergo in Urbem reversus quintum egit triumphum ex Hispania; quem merito *acerbum* *pompianum* vocat Cicero *d*. Nec eo honore

T 5 con-

a Tac. Hist. III. 37. b Dio L. XLIII. p. m. 144. c Androt. B. Hisp. 19. Hædie pagus, an oppidulum Andalusæ nominis memoriam servat. d Appian. Civ. L. II. n. 492. e De bell. Hist. c. 31. f Liv. epist. III. g Flor. L. IV. c. 2.

a Plat. Cæs. p. 734. App. n. 493. b Suet. Jul. 36. c Flor. l. d. d. Art. L. XIII. n. 53.

442 HISTORIA
contentus etiam legatos suos triumphare
voluit; licet nihil propriis auspiciis gef-
fissent *a*.

*Cassianus in Ca-
jariis.* §. VII. Superest porro, ut videamus,
quid hostibus profligatis in constituenda
Reipublica a Cesare factum sit. Et unam
jam atque alteram legem in prima ejus
Dictatura latam vidimus. In tertio vero
Consulatu *legem judicariam* tulit, qua
Tribunos aeternam a judiciis removit *b*. Tum
alteram, „ne provincia praetoria ultra
„ annum, consulares ultra biennium ob-
„ tinerentur“: cum experientia pro-
„ pria doctus sciret, quam periculosa sit
diuturnior, ejusdem praesidiis in valentiore
aliqua provincia dominatio. Praeterea,
ut exaucte Urbis propter bella civilia
frequentia consuleret, & medicum pro-
fessoribus, liberaliumque artium doctori-
bus civitatem largitus est *d*; & licentiam
peregre abeundi restrinxit; & praemia
illis, qui plures genuissent liberos, pro-
posuit *e*. Sed simul solitudinem in Urbe
majorem fecit, octoginta civium M. in
transmarinis colonias distribuit *f*: qua
ratione aliis premia persolvere, alios si-
bi invidiosos ab Urbe remove re potuit. Sed
memoranda maxime est *coercitio festorum*
a Cesare facta. Scilicet Pontifices *g*, pe-
nes quos erat cura temporis, pro libidi-
ne plane nunc plures saepe dies, nunc
pau-

REIPUB. ROMAN. LIB. IV. 443
pauciores interkalando ordinem annorum
ita turbaverant, ut initium anni hoc tem-
pore per 67. dies retrocessisset. Cum tem-
pore aliquo diutius magistratus sui munere
fungi, vel publicanos serius pensionem
suam persolvere, aut aliquid simile cu-
perent, plures dies interkalabant; si con-
trariis rationibus ducerentur, pauciores *a*.
Ergo duos menses interkalarios dierum
67. inter mensem Novembrem & Decem-
brem interposuit; cum jam etiam Februa-
rio dies viginti tres fuissent additi, sive
mensis *Mercedonius* ex ordine quarti anni
fuisset interpositus: ita ut hic annus (qui
confusus dicitur) fuerit dierum 445.
Eam porro anni formam instituit, quae
annorum Julianorum dicitur: & qui hodie
vulgo nomine *stylis veteris* designatur.

§. VIII. Et haec quidem egregie. Sed *Phi-*
pae gravant cetera facta dictaque ejus *b*, ut *Cassianus*.
& abusus dominatione, & jure caesus exi-
stimaretur. Non enim honores modo ni-
mos recepit *c*, continuum Consulatum,
perpetuam Dictaturam *d* Praefecturam-
que morum & Tribunitiam potestatem *e*:
insuper praenomen *Imperatoris*; cognomen
Patriae; statum inter Reges *f*; a-
liaque frivola magis: sed etiam ampliora
humano fastigio, templa, (& in his ur-
nam ipsi & *Clemencia* commune *g*), aras,
sacerdotes, appellationem mensis *e* suo
noni-

a Dio L. XLIII. p. 154. *b* Sup. L. VII. c. 3. §.
3. *c* Cic. Phil. L. c. 8. Dio L. XLIII. p. 148.
d Suet. Jul. c. 42. *e* Dio l. d. *f* Suet. ibid.
g ib. c. 40.

a Ann. Marc. L. XXVI. c. 2. *b* Suet. Jul.
c. 76. *c* Liv. epit. 116. *d* Suet. Caes. p. 734. *e* Dio
L. XLIII. p. 126. *vid. ib. p. 136.* *f* Cic. pro Dejot.
c. 13. *g* App. Civ. L. II. c. 194.

nomine; multaue alia, quæ recensere nimis longum foret: cum quisque certaret, ne ultimus in honoribus decernerendis reperiretur *b*; quæ adulatio quamvis facile Rempublicam corrumpere possit. Licet non desint, qui putent, immodicos illos honores a Senatu Caesari decretos fuisse, quo magis omnibus exosus redderetur *c*: eaque omnia, velut insula, in destinatum morti victimam congererentur *d*. At Caesar licenter quoque omnia ipse patriæ more egit; Gallos semibarbaros in curiam recepit *e*; moneta & vectigalibus peculiares servos proposuit; trium legionum curam liberti suo filio, exoleto suo, demandavit; Consules in paucas horas renunciavit *f*; amicis conculeandam Rempublicam tradidit *g*. Vocesque & actiones non mitioris impotentia addebat *h*: *Nihil esse Rempublicam; appellationem modo sine corpore ac specie; debere iam hominis pro lege habere, quæ diceret: & plura similia.* Tum adcentes se curi honorificentissimis decretis universos P. C. tedens excipiens; imo regni nominis affectationem nequam discutens *i*. Quin voluit in animo habuisse, Ilium vel Alexandriam sedem Imperii transferre: ac percrebuerat fama,

fama, proximo Senatu L. Coeram Quint-decimvirum sententiam dicturum, ut, quoniam fatalibus libris contineretur, *Par ihis, nisi a Rege, non posse vinci, Casar, REX appellaretur.* Videtur certe Casar non tantum bellum Parthicum; sed etiam alia immensa ambitionis consilia in animo suo voluisse *a*; & miserat iam ingentem exercitum in Græciam, ipse mox secuturus *b*. Offerente vero aliquando diadema Antonio Consule *c*, id quidem rejectit: sed postquam jam expectus foret, iniquo valde animo id Populum laturum esse. Nam absque eo non recusaturum fuisse constat, quod Tribunos plebis, quia hominem statum ejus coronam lauream imponentem in vincula duci iusserant, graviter increptos potestate privavit *d*: licet alium ei rei colorem dederit. Ergo negotium hoc nondum ex voto succedere videns clam palamque dominationem detestabatur. Et gravis Populo acciderat triumphus Hispaniensis, qui titulo quidem de Hispania, re ipsa de civibus, & de Viri sepiissime de Rep. optime mariti liberis fuerat actus. Ita ut ex his & similibus rationibus Cicero collegerit *e*, Casarem diutius stare non posse. Tandem in illum conspiratum est a sexaginta amplius. Principes conjunctionis fuerunt M. & D. Brutus, quorum opera forti & fideli saepe in.

a Vid. Dion. L. 44. paullo post init. & aliorum
b Id. Lib. 42. p. m. 126.
c Dio L. 44. prope init. Plut. l. d. d. Flor. L. IV.
e Id. c. Suet. Jul. c. 80. f. Cic. Fam. VII. nu. 30.
g Id. Phil. II. c. 23. h. Suet. Jul. c. 77. i. Suet. c.
 70. Plut. p. 736. Dio L. 44. p. m. 160. f. q.

a Plut. p. 735. *b* App. Civ. L. II. num. 497.
c Cic. Phil. II. c. 34. *d* Vell. L. II. c. 8. Suet. c.
 79. *e* Arr. X. n. 6.

in maximis rebus Cæsar usus fuerat. Imo Marcus ipſius Cæſaris filius habebatur, ex adulterio ejus cum *Servilia*, Catonis ſore uterina genitus: Catonis vero filia *Porcia* Bruti uxor fuit. Erat autem M. Brutus hoc tempore Prætor Urbanus: quemadmodum C. Caſſius (qui vel acerrimus conjuratorum fuit) inter peregrinos jus dicebat. Ita ut uterque a multis ingrati animi accuſetur; cum alii id magnanimitatis fuiſſe dicant: quod, cum ingens commodum ex præſenti rerum ſtatu perciperent, tamen publicam rem privatæ prætulert. Hi autem duo ſive per ambitionem, ſive ne ulla in re conjuncti viderentur, de jurisdictione inter ſe contendeabant. Cicero autem necis Cæſari inferendæ conſcius non fuit: credo, quod timido valde ingenio virum eſſe conjurati ſciunt *a*. Maxime tamen cædem factam probavit *b*. Cæſar pridie quam occideretur in ſermone nato ſuper cœnam apud M. Lepidum, quiſnam eſſet ſinis vitæ commodiſſimus, repentinum inopinatumque prætulert: imo mortis contemptum ubique præ ſe tuſiſſe videtur *d*. Ergo in curia Pompeji Senatum habens, & quidem ante ipſius Pompeji ſtatuam *e*, tribus & viginti plagis conſoſus eſt *Idibus Martiis* A. U. 709. ætatis anno ſexto & quinquageſimo; cum poſt quatrimum Urbe fuiſſet exiturus *f*: nam maximas jam

a Plur. Cic. 882. *b* Fam. X. n. 18. XI. 5. Phil. II. c. 12. & ſapiſſime. c. Suet. c. 86. ſeq. d. Cic. pro Marc. c. 8. e. Plut. p. m. 738. f. App. Civ. L. II. num. 497.

jam copias ad bellum, quod contra Parthos meditabatur *a*, præmilerat. Et ſic ille, qui alter poſt Sullam Rempublicam oppreſſerat; & qui terrarum orbem ſanguine (& adde, corum tantum, quos ex ſola libidine & avaritia pro hoſtibus habuerat) impleverat, tandem ipſe ſanguine ſuo implevit curiam *b*: poſtquam tantum menſes quinque conſectis bellis civilibus ſupervixiſſet *c*. Ita ut vere prædixerit Cicero *d*, regnum ejus vix ſemestra eſſe poſſe. Sed ulterioris diſputationem, an juſte caſus fuerit Cæſar, hic inſtituere, ipſatum, quod nobis præſcripſimus, non patitur. Hoc tantum addemus, legem *Valeria* olim capitalem poenam fuiſſe ſtatutam, & impunitatem occidendi propositam, ſi quis injuſtu Populi magistratum geſſiſſet *e*; atque ita Cæſar ſuos poſtremos magistratus geſſerat. Ceterum hoc fatendum eſt, virum fuiſſe maximis animi dotibus præditum; & qui præſertim laude bellica omnes, quotquot unquam fuerunt belli duces, ſuperavit. Nec minor fere eruditionis ejus laus fuit; de qua alibi, puto, adhuc aliquid dicemus. Quod indolem ejus attinet, civilis quidem victoria, que tamen natura ſua inſolens & ſuperba eſt *f*, elementer fuit uſus. Sed magis id factum eſſe, quod ita rebus ſuis conducere crederet, quam quod natura a crudelitate abhor-

a Cic. Att. XIII. n. 31. *b* Flor. L. IV. c. 2. *c* Vell. L. II. c. 56. *d* Att. L. X. n. 6. *e* Dion. Hal. L. V. c. 19. Plur. Poplic. p. 103. *f* Cic. pro Marc. c. 3.

horret, abunde constare potest ex iis, quæ de bello ejus Gallico diximus *a*: unde *infirmam clementiam* ejus vocat Cicero *b*. Luxuriæ autem sine modo indulgit; tam quod voluptates veneras, & alias magis infandas attingit; quam in ædium & corporis cultu, similibusque. Sed major etiam ejus fuit rapacitas; cum & ad luxum & precipue ad ambitionem infinita prope pecunia ipsi opus foret. Nam & milites & alios, quos pecunia corrumpi posse speraret, ingenti profusione sibi conciliabat. Quæ quidem vulgo excusari solent, tanquam si magni generosique animi res forent. At quomodo a magno animo profecta censeri possunt, quæ Cæsar ambitionis causâ fecit; ut quod Clodium, a quo uxorem suam corruptam noverat, ad tribunatum plebis promoveret, ideo tantum, ut Ciceronem vexaret *d*: huc enim tum maxime iratus erat propter oppressam conjugationem Catilinæ, ejus concitium fuisse habitum Cæsarem apertè dictum est. Et nihil curabat, si se summa humilitate demitteret; dummodo potentiam consequeretur *e*. Quemadmodum etiam degeneris animi fuit, omnem vim ingenii, quæ summa in hoc viro fuit, in populari levitate consumere *f*; & omnia recta & honesta negligere *g*.

II

a Vid. Supr. c. 7. §. 3. 7. & præcipue *b*, Cic. *Art. X. nu. 4.* *b* *A. r. VIII. 24.* *c* *Suet. Jul. c. 45.* — *51.* *d* *Plur. Cæs. p. m. 714.* *e* *Dio L. 37. p. m. 27. f.* *g* *Cic. Phil. V. c. 18.* *g* *Id. Off. L. I. c. 8. & L. III. c. 11.*

LIBER DECIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De iis, quæ proxime eadem Cæsaris secuta sunt.

S. I. Statuerant conjurati etiam M. Lepidum Magistrum Equitum, & M. Antonium Consulem Cæsari additissimum interficere *a*: sed, ne alio consilio, quam tollendæ tyrannidis, hoc facinus incepisse viderentur, M. Bruto potentissimum dissuadente desisterunt *b*: & Antonius, ne occideretur, a Trebonio uno ex conjuratis sevocatus est. Verum corpus occisi in Tiberim trahere, bona publicare, acta rescindere metu sunt prohibiti *d*: unde Cicero aliquando de reliquis eorum queritur, peracto facinore statim placide & fidenter pertexerunt in forum subinde inclamantes Ciceronem, (imo hoc in ipsa curia jam fecerant) & libertatem recuperatam ei gratulantes *f*: ac pilum in hasta libertatis signum præferentes *g*. Plebem autem placaverunt, legum & libertatis causâ Cæsarem secutum esse se dicentes. Et mox libertate reddita gavisus.

a *App. Civ. L. II. n. 499.* *b* *Vell. L. II. c. 58.* *Plur. Brut. p. m. 992.* *Dio L. XLIV. p. 164.* *c* *Cic. Fam. X. 28.* *Phil. III. c. 10.* *d* *Suet. Jul. c. 82.* *e* *Fam. X. 28.* *XL. 4.* *82.* *f* *Cic. Phil. II. 12.* *g* *App. U. n. 503.*